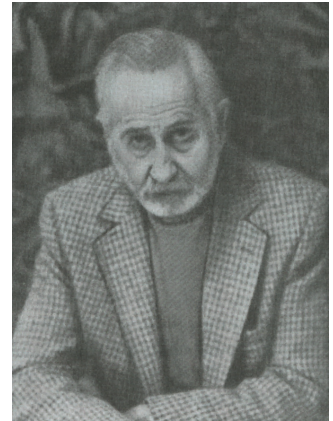

Lietuvos valstybiniai archyvai pasipildo JAV lietuvių fondais. Pavyzdžiui, Lietuvos centriniam valstybės archyve saugoma gausi organizacijų ir asmenų dokumentinė ir vaizdinė medžiaga (pvz., Lietuvių rezistencinės santarvės, Vytauto Kutkaus, Vaclovo Sidzikausko, Tomo Remeikio, Jono Garlos ir kt.). Nėra abejonės, kad kiekviename didesniame Lietuvos muziejuje, bibliotekoje ar archyvuose galime užtikti išėivijos dovanotų vertybių⁴⁷⁷. Visa ši medžiaga ne tik praturtina Lietuvos saugyklas, bet ir pasitarnauja Lietuvos mokslininkams atliekant naujus tyrimus.

Kazys Varnelis. *Jungtinių Amerikos Valstijų lietuviai: biografijų žinynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002, t. 2, p. 449

II. Parama Lietuvos švietimui ir mokslui

A.P.P.L.E. kursai 1990-2015 m.

1990 m. rudenį tuometinis Lietuvos kultūros ir švietimo ministras Darius Kuolys viešėjo JAV, „Santaros-Šviesos“ suvažiavime. Jo metu ministras šnekėjosi su Vaiva Vėbraite ir Jūrate Krokys-Stirbiene apie jų galimybes padėti atsikuriančiai Lietuvai. D. Kuolys patarė, kad geriausia būtų investuoti į mokytojus ir perduoti jiems laisvų žmonių ruošimo ir demokratinę patirtį. Neformalių pokalbių metu nutarta, kad Lietuvos mokytojams ir edukacinės sistemos žmonėms reikia ryšių Vakarų valstybėse, kurie padėtų įgyti vakarietiškos edukacijos pagrindus ir supratimą, o tam darbui reikia suburti entuziastų komandą⁴⁷⁸.

Minėtos lietuvaitės ėmėsi iniciatyvos. 1990 metais JAV, glaudžiai bendradarbiaujant su Lietuvos Respublikos Kultūros ir švietimo ministerija, įkurta tarptautinė savanoriška, pelno nesiekianti organizacija Lietuvos švietimo reformai remti. Šios organizacijos pavadinimas – „Amerikos profesionalioji partnerystė vardan Lietuvos švietimo“ (*American Professional Partnership for Lithuanian Education – A.P.P.L.E.*). Sutrumpinimas, išvertus iš anglų kalbos, reiškia obuolį, kuris yra ir JAV pagarbos mokytojui simbolis. Prisiminkime, kad ir žmonijos gyvenimas šioje Žemėje, pagal Bibliją, prasidėjo nuo obuolio. Organizacijos pavadinimą sukūrė V. Vėbraitės vyras Jime Gust'as, kuris taip pat prisidėjo ir prie šios organizacijos

477 Išėivijos fondai <http://www.archyvai.lt/lt/iseivijos-fondai.html> (žiūrėta 2017 10 07)

478 Antanaitis, A. Paramos Lietuvai sąjūdis: pasaulio lietuvių istorijos apžvalga ir užsienio lietuvių pagalba atsikuriančiai Lietuvos valstybei 1987-1993 m. *Asmenybės. 1990-2015 m. Lietuvos pasiekimai*. Kaunas: VŠĮ Leidybos idėjų centras, 2015, p. 78.

N. A.P.P.L.E. kursai mokytojams 1993 m. Klaipėdoje. Antano Virbašiaus nuotrauka. *Emilijos Sakadolskienės asmeninis archyvas*

tris kartus per metus leidžiamo žiniaraščio *Letter to the Corp* rengimo, kurį laiką net buvo jo redaktorius⁴⁷⁹.

A.P.P.L.E. – profesinė mokytojų bendrija – telkė savanorius pedagogus iš JAV ir Kanados. Projektas prasidėjo 1991 m. vasarą. Iki 2006 m., kai buvo įkurtas Lietuvos mokytojų fondas, programos veikla buvo finansuojama iš JAV surinktų labdaros lėšų. Pavyzdžiui, Tautos fondas iki 2015 m. skyrė daugiau nei 150 tūkst. dol. paramos, Lietuvių fondas skyrė vienkartinę 25 000 dol. paramą, Vydūno fondas kasmet skirdavo po 1000 dol., parėmė kiti fondai. Lietuviškoji visuomenė JAV ir Kanadoje surinko Lietuvos švietimui apie 500 000 dol., ir tai įgalino *A.P.P.L.E.* veiklą Lietuvoje. Tie pinigai buvo panaudoti pageidaujamų žinomų specialiųjų disciplinų dėstytojų kvietimui, mokymo priemonėms, knygoms ir leidiniams⁴⁸⁰. Dauguma lektorių į

479 Fedosejeva, E. *A.P.P.L.E.* – išminties vaisius. *Amerikos lietuvis*, 2005, rugsėjo 10, nr. 37, p.19, 21.

480 *Tautos fondas. Lithuanian National Foundation, Inc, 1943-2002*. Vyr. redaktorius Kęstutis K. Miklas. Brooklyn, N.Y.: Draugo spaustuvė, 2002, p. 280; Pasibaigė tautos fondo remti *A.P.P.L.E.* kursai Lietuvos mokytojams. *Tautos fondo žinios*, 2015, nr. 17, p. 8; Vaškevičius, A. Atsisveikinant su *A.P.P.L.E.* ir padėkos, ir ašaros. *Draugas*, 2015, liepos 9, nr. 80, p. II.

Lietuvą vyko už savo pinigus. Iki 2005 m. seminaro dalyviai iš surinktų aukų buvo remiami kuklia stipendija, taip sumažinant jų kelionių bei apsistojimo bendrabutyje išlaidas. Nedidelė dalis pinigų būdavo surenkama ir iš šios organizacijos narių, kurių metinis mokestis siekė 25 dol.

Per 25 metų organizacijos veiklos laikotarpį Lietuvoje lankėsi ir dalijosi patirtimi 453 lektoriai iš JAV ir Kanados (dauguma ne lietuviai), daugiau kaip 30 tūkstančių Lietuvos pedagogų (daugiau kaip 50% visų mokytojų) tą patirtį perėmė. Iš viso buvo finansuoti 187 projektai. Tuo metu pavyko įgyvendinti regioninių Lietuvos švietimo centrų idėją⁴⁸¹.

Pagrindinis A.P.P.L.E. tikslas – su kolegomis iš Lietuvos pasidalinti Amerikos švietimo filosofija, profesinėmis žiniomis, ugdymo metodais ir įgūdžiais; užmegzti ilgalaikius ryšius tarp Amerikos ir Lietuvos žmonių bei švietimo institucijų, skatinti Lietuvos mokytojų profesinį tobulėjimą ir pasitikėjimą savo jėgomis; vienyti įvairias lietuvių ugdytojų ir mokytojų grupes⁴⁸².

Nuolatinė A.P.P.L.E. centrinė būstinė Lietuvoje buvo įsikūrusi Pedagogų profesinės raidos centre Vilniuje (Didlaukio gatvė). Kursuose ir praktiniuose seminaruose tobulinosi ne tik mokytojai, bet ir mokyklų administratoriai, bibliotekininkai, socialiniai darbuotojai. Kai kurie dalyviai į kursus yra vykę po keletą kartų. Kursai buvo rengiami ne tik didmiesčiuose, bet ir Giruliuose, Marijampolėje, Mažeikiuose, Molėtuose, Trakuose, Šalčininkuose, Šilutėje, Utenoje, Birštone, Skaudvilėje ir kitur. Seminarų temos: pilietinės visuomenės kūrimas, kompiuterinis raštingumas, informacinės technologijos, pradinių klasių mokymo metodika, integracijos klausimai pradinių klasių mokytojams, specialioji pedagogika, mokymosi negalios, emocijų ir elgesio sutrikimai, meninis ugdymas, gimtoji kalba, etikos, sociologijos bei motyvacijos kursai vyresniųjų klasių auklėtojams ir mokyklų vadovams ir pan. Buvo rengiami seminarai aptarti matematikos, gamtos mokslų, istorijos, pilietiškumo pagrindų, geografijos ugdymo situaciją mokykloje⁴⁸³. Tai buvo reali galimybė Lietuvos pedagogams atnaujinti žinias, pasikeisti patirtimi, aptarti naujoves.

Iki 2005 m. A.P.P.L.E. prezidento pareigas ėjo V. Vėbraitė-Gust, o po jos prezidentu buvo išrinktas specialiosios pedagogikos profesorius iš Philadelphia'jos (PA) dr. Karl Janowitz'as. Aktyviai talkino JAV lietuviai: Ritonė Rudaitienė, dr. Emilija Sakadolskienė, Vida Anton, Irena Giedraitienė, Walter ir Jane Serbent, Irena Ross, Gita Kupčinskas, Julius Veblaitis, Giedrė Stankūnienė bei daugelis kitų. Prade-

481 Vaškevičius, A. Atsisveikinant su A.P.P.L.E. ir padėkos, ir ašaros. *Ten pat*.

482 Ambasadoje paminėtas APPLE 25-metis. *Draugas*, 2015, balandžio 30, nr. 51, p.4.

483 Rudaitienė, R. Amerikos mokytojų talka Lietuvos mokykloms. *Pasaulio lietuvis*, 2000, vasaris, nr. 2, p. 5-6; Cidzikaitė, D. A.P.P.L.E. vasaros kursai: Amerikos pedagogai vėl talkina Lietuvos švietimui. *Amerikos lietuvis*, 2006, liepos 22, nr. 29, p.21; APPLE kursai, stipriai pakeitę Lietuvos mokyklą, atsisveikina su Lietuva <http://esinvesticijos.lt/ltnaujienos/apple-kursai-stipriai-pakeite-lietuvos-mokykla-atsisveikina-su-lietuva> (žiūrėta 2015 07 24) ir kt.

Lietuvos vedantieji muzikos edukologai viešnagėje JAV – Merilend'o valstijos universitete 2000 m. Sėdi Algis Šunskas, stovi iš kairės: prof. Edvardas Balčytis, prof. Roger Folstrom su žmona, Laimutė Ligeikaitė, prof. Marie McCarthy, Violeta Kundrotienė, prof. Stanislava Jarekaitė, Laima Sirutienė, Emilija Sakadolskienė, Rūta Girdzijauskienė, Merilend'o universiteto doktorantė Anelė Biliūnaitė, Ramunė Kryžauskienė. *Emilijos Sakadolskienės asmeninis archyvas*

dant 1998 m., vienuolika metų iš eilės pasišventę Clevelando LB veikėjai, kompiuterių specialistai Amanda ir Algirdas Mulioliai be vasaros seminarų sausio ir vasario mėnesius kasmet praleisdavo keliaudami po įvairias mokyklas Lietuvoje, norėdami kuo daugiau mokytojų supažindinti su kompiuteriais bei sustiprinti jų informacinį raštingumą. Už nuopelnus Lietuvai A.P.P.L.E. veikloje 2001 m. sausio 24 d. Amanda Muliolis LR prezidento Valdo Adamkaus buvo apdovanota LDK Gedimino ordino I laipsnio medaliu⁴⁸⁴.

Nuo pat pirmosios A.P.P.L.E. seminarų vasaros įvesta tradicija Pedagogų profesinės raidos centro pastato priekinėje pievelėje pasodinti po simbolinę obe-laitę, taip paženklinant kiekvienų metų švietimo pasiekimą. Obelių sodas visuomet primins nepriklausomybės metais JAV lietuvių įdėtas pastangas gerinant ir tobulinant Lietuvos švietimo sistemą.

484 Ross, I. A.P.P.L.E. bendrija – nuo 1990-tųjų iki 2008-tųjų <http://www.draugas.org/II-29-08apple.html> (žiūrėta 2015 II 18)

Mokslo ir kūrybos simpoziumai (Lietuvos ir užsienio lietuviai mokslininkai)

Mokslo ir kultūros simpoziumai mokslo pasaulyje yra unikalus lietuvių išėivijos renginys, precedento neturintis tarp užsienyje gyvenančių kitų tautybių bendruomenių, ypač žinant, kad jis kilęs pavienių žmonių iniciatyva⁴⁸⁵. Iniciatyva 1968 m. gimė tarp JAV lietuvių intelektualų. Vienas iš pirmųjų simpoziumų organizatorių dr. Kazys Ambrozaitis prisimindamas rašė, kad pirmiausia rūpėjo surasti lietuvius mokslininkus, aktyviai dirbančius akademinį darbą, bei įvairių sričių išradėjus. Antra, norėjosi parodyti kitoms JAV tautoms, kad lietuviškoji inteligentija yra gausi, išradinga ir kūrybinga. Reikėjo paliudyti, kokį įnašą jie įneša į Amerikos kultūrą. Trečia, lietuvius mokslininkus rūpėjo parodyti ir lietuviškai išėivių visuomenei, kad sustiprintų pastangas kovoje už laisvę ir lietuviybės išlaikymą. Ketvirta, buvo svarbu suteikti progą mokslininkams susitikti, pasikeisti informacija, palaikyti ryšį⁴⁸⁶. Be jokios abejonės, labai svarbu buvo sparčiai į mokslo aukštumas kylančiam išėivijos jaunimui neleisti nutolti nuo lietuviškų šaknų.

Tik nuo VI Mokslo ir kūrybos simpoziumo Chicago'je, Lietuvoje šylant politiniam klimatui, į simpoziumų rengimą ir dalyvavimą juose plačiau įsijungė ir mokslininkai, gyvenantys Lietuvoje. 1989 m. lapkričio 22-26 d. į VI simpoziumą iš Lietuvos atvyko 114 mokslininkų. Nuo tada simpoziumai pradėti vadinti Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumais (toliau – PLMKS). Lietuvos mokslo grandas, matematikas akademikas Jonas Kubilius, vertindamas Lietuvos mokslininkams atsiradusią plačią galimybę bendrauti su lietuvių išėivijos mokslininkais, rašė: „Veriasi naujos galimybės mokslinei kūrybai. Iš praeities paveldėjome nemažą, tačiau neracionalią mokslo sistemą, kurioje daug mokslo darbuotojų (...), menkai finansuojamų, išmėtytų po įvairias žinybas. Totalitarinis režimas, žlugdęs žmogų, tautinę

Du A.P.P.L.E. buvę pirmininkai: Phill Taylor ir Vaiva Vėbraitė-Gust. Simbolinės obelaitės sodinimas (apie 2000-2001 m.)
Emilijos Sakadolskienės asmeninis archyvas

485 Bindokienė, D. Didysis 2008 metų įvykis – XIV Mokslo ir kūrybos simpoziumas. *Amerikos lietuvis*, 2008, sausio 26, nr. 4, p. 8.

486 Ambrozaitis, K. Simpoziumo prasmė. *Draugas*, 1993, lapkričio 18, nr. 223, p. 3.

1969 m. lapkričio 26-30 d. Chicago'je vykusio mokslo ir kūrybos simpoziumo vadovai. Iš kairės: dr. Arvydas Kliorė, JAV LB Krašto valdybos pirm. Bronius Nainys ir prof. dr. Algirdas Avižienis. *Barzdukas S. Lietuvis savo tautoje, valstybėje, bendruomenėje. Chicago, 1973, p. 204*

Pasaulio lietuvių mokslo ir kultūros simpoziumo emblema. <http://www.ebiblioteka.eu/skelbimai.phtml>

sąmonę, kūrybinę mintį, uždėjo savo antspaudą ir mokslui. Moksle negali būti dogmų. (...) Mokslo ir kūrybos simpoziumai (...) – vienas iš renginių, kurie padės stiprinti tautos kamieną ir išeivijos ryšius, pasitarnaus mokslo plėtrai. Mokslui be idėjų ir impulsų iš šalies gresia pavojus suvargti⁴⁸⁷. Naujomis sąlygomis simpoziumuose buvo siekiama atskleisti lietuvių mokslininkų pasiekimus, ieškoma naujų prasmų, platesnių apibendrinimų, kurie lietuvių tautos skirtingos istorinės ir socialinės patirties kartoms galėjo padėti rasti naujų jungčių.

Pastaruosiuose 9 simpoziumuose nepriklausomos Lietuvos mokslininkai jau aktyviai dalyvavo ir kaip organizatoriai, ir kaip paskaitininkai: VII PLMKS – 1991 m. gegužės 23-30 d.

Vilniuje ir Kaune; VIII – 1993 m. lapkričio 24-28 d. Chicago'je; IX – 1995 m. lapkričio 22-25 d. Vilniuje; X – 1997 m. lapkričio 26-30 d. Chicago'je; XI – 2000 m. birželio 21-26 d. Vilniuje, Klaipėdoje, Šiauliuose; XII – 2003 m. gegužės 21-25 d. Lemont'e; XIII – 2005 m. birželio 30-liepos 4 d. Vilniuje; XIV – 2008 m. lapkričio 26-30 d. Lemont'e; XV – 2011 m. liepos 3-5 d. Kaune ir Vilniuje. Tarp užsienio lietuvių mokslininkų „pirmuoju smuiku“ griežė JAV lietuviai mokslininkai.

Kiekviename simpoziume buvo bandoma susitelkti ties mokslo aktualijomis bei jų prioritetinėmis kryptimis. Pavyzdžiui, VIII simpoziumo pagrindinė tema – išeivijos įnašas Lietuvai. Buvo perskaityta 120 mokslinių pranešimų. IX simpoziume siekta pasikeisti idėjomis, kaip toliau tvarkyti Lietuvos ūkį, pramonę ir ekonomiką, prikelti šalį iš nusmukio ir pražūties. O štai XI simpoziume ryškintas mokslo ir kūrybos vaidmuo valstybės gyvenime, buvo prasmingai paminėti svarbiausi krikščionybės bei Lietuvos valstybės atkūrimo jubiliejai. Perskaityta beveik 300 pranešimų. XII simpoziume dalyviai vertino Lietuvos mokslo padėtį ir laimėjimus, nagrinėjo šalies ūkio infrastruktūros plėtros kryptis, aptarė šiuolaikinių technologijų

487 Septintasis Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas/7th Lithuanian Symposium on Arts and Sciences. Vilnius-Kaunas, 1991, p. 4.

XII mokslo ir kultūros simpoziumo Chicago'je Lituanistikos sekcijos dalyviai. Iš kairės – Silvija Vėlavičienė, dr. Juozas Pabrėža, sekcijos vadovas prof. dr. Jonas Račkauskas, dr. Regina Kvašytė, Leonas Ragas-Ragauskas, dr. Meilutė Ramonienė, hab. dr. Alfonsas Ramonas, Milda Šatienė, dr. Juozas Skirius, Stasė Petersonienė.

J. Skiriaus asmeninis archyvas

VII Pasaulio lietuvių mokslo ir kultūros simpoziumo Vilniuje-Kaune tezių titulinis puslapis. 1991 m.

efektyvesnio taikymo galimybes⁴⁸⁸. O kai Lietuva tapo Europos Sąjungos ir NATO nare, atsivėrė daug naujų galimybių, bet iškilo labai rimtos tautos indentiteto, kalbos ir kultūros palikimo išsaugojimo problemos. Išeivijos, šiuo požiūriu turėjusios ilgametę patirtį, mokslininkai dalijosi apibendrinimais su kolegomis iš Lietuvos⁴⁸⁹. Kaip pažymėjo dr. Stasys Bačkaitis, tai buvo puiki proga pasimokyti vieniems iš kitų: užsienyje dirbantiems – atgaivinti senas pažintis ir užmegzti naujas, pasvarstyti galimybę produktyviam darbui grįžti į Tėvynę, o Lietuvoje gyvenantiems – gera proga patirti progresą ir kryptis, susipažinti su darbų organizavimu, darbo sąlygomis, bendravimo galimybėmis⁴⁹⁰.

Visuomet buvo pabrėžiama, kad lietuvių išeivija savo gimtinei siekia naudoti ir kad išeivijai, jos mokslininkams, būtina sudaryti galimybes grįžti. Pavyzdžiui, XIII PLMKS JAV tarybos pirmininkas Vytautas Narutis garsiai atviravo, jog išeivijos mokslininkai „priklauso Lietuvos mokslui ir atneš Lietuvai naudą“. Anot jo, simpoziumai – tai langas ir durys: durys iš Lietuvos į pasaulį ir langas iš viso pasaulio atgal į Lietuvą. Jo tikinimu, Lietuvai svarbu sudaryti ne mažus planus, o strategines perspektyvas, prie kurių realizavimo ypač gali prisidėti mokslininkai – išeiviai iš

488 XII Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas. Čikaga, gegužė. Tezių rinkinys. Vilnius: Lietuvos mokslininkų sąjunga, 2003, p. 3.

489 Mokslo ir kūrybos simpoziumai išeivijai tiek pat svarbūs, kaip dainų ir šokių šventės. *Pasaulio lietuvis*, 2005, balandis, nr. 4, p. 19.

490 *Ten pat.*

Lietuvos⁴⁹¹. Jie, įgiję patirties pasaulio mokslo centruose, geriau už kitus mato skirtumus tų sąlygų, kuriomis vykdomi tyrimai Lietuvoje ir užsienio centruose. Apie tai XIV simpoziume plačiau kalbėjo prof. Algirdas Avižienis, buvęs Vytauto Didžiojo universiteto rektorius. Jo noras – kad Lietuva taptų magnetu, skatinančiu užsienyje gyvenančius ir dirbančius mokslininkus sugrįžti ir pasidalinti savo patirtimi⁴⁹². Simpoziumas parodė, kad viso pasaulio lietuviai randa sąlyčio taškų – tai rodo nauji projektai, kartu daromi moksliniai darbai, atliekami tyrimai. Suartėjimas pasijautė išklausių pranešimų temas: *Lituanistinis švietimas Europoje ir Pietų Amerikoje*; *Lituanistinis švietimas išėivijoje – problemos ir perspektyvos*; *Pagalba Lietuvoje, kaip grįžti į mokyklą vaikams iš užsienio*; *Užsienio lietuvių jaunimo studijos Lietuvoje*; *Į tėvynę sugrįžimas* ir t.t.⁴⁹³ Ankstesniuose simpoziumuose tokios temos nebuvo svarstytos. XV simpoziume daug kalbėta apie emigracijos keliamus iššūkius, taip pat brėžta Lietuvos vizija 2030 metais. Sekcijose kalbėta humanistikos ir lituanistinio švietimo, ateities energetikos, šiuolaikinių technologijų, biomokslų ir medicinos, kūrybinių industrijų bei kitomis temomis⁴⁹⁴. Simpoziume kalbėjusi Lietuvos prezidentė Dalia Grybauskaitė, aukštai įvertindama tokio pobūdžio renginį ir kviesdama visus pasaulio lietuvius prisidėti kuriant ateities Lietuvą, pažymėjo: „Kaip inovacija neįmanoma be kūrybingos asmenybės modernių žinių, taip ir ekonomika negali apsieiti, gyvuoti ir plėstis be kūrybiškumo. Todėl kūrybiškumą reikia ypač skatinti ir ugdyti. Jis – naujų idėjų šaltinis. Tam, kad Lietuva taptų modernia aukštųjų technologijų valstybe ir kartu išlaikytų savitą tapatybę, kultūrą, išsaugotų gamtą, reikia didelių bendrų Lietuvos ir pasaulio lietuvių pastangų“⁴⁹⁵.

PLMKS dėka Lietuvos mokslas gavo tam tikrą postūmį, dalis išėivijos mokslininkų ilgesniam ar trumpesniam laikui įsijungė į pedagoginį darbą Lietuvos universitetuose, dalyvavo A.P.P.L.E. projekte; atsirado tampresni ryšiai tarp užsienio lietuvių ir Lietuvos mokslininkų: bendri tyrimai, stažuotės, Lietuvos mokslininkų globa JAV universitetuose ir pan.

Organizuojant simpoziumus nuo 1991 m. dalyvavo labai gausus JAV lietuvių mokslininkų ir visuomenės veikėjų būrys: prof. Algirdas Avižienis, dr. Stasys Bač-

491 Rakauskaitė, R. Pasaulio lietuviai mokslininkai susirinko į Vilnių. *Amerikos lietuvis*, 2005, liepos 9, nr. 28, p. 6.

492 Lapas, R. Simpoziumo uždangai nusileidus, arba Vytautas Maciūnas vėl šypsosi. *Amerikos lietuvis*, 2008, gruodžio 6, nr. 49, p. 25.

493 Apanavičienė, L. Simpoziumai turi vykti. *Pasaulio lietuvis*. 2009, sausis, nr. 1, p. 17-18.

494 Vaškevičius, A. XV Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume – ateities vizijos. *Draugas*, 2011, liepos 5-7, nr. 87, p. 16; Tas pats. *Pasaulio lietuvis*, 2011, rugpjūtis, nr. 8, p. 6, 7.

495 Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba Pasaulio lietuvių mokslo ir kultūros simpoziume bei ekonomikos forume https://www.grybauskaitė.lrp.lt/lt/prezidentas_veikla/kalbos/lietuvos_respubliko_prezidentės_dalios_grybauskaitės_kalba_pasaulio_lietuviu_mokslo_ir_kultūros_simpoziume_bei_ekonomikos_forume.html (žiūrėta 2017 06 28)

kaitis, dr. Arvydas Kliorė, dr. Kęstutis Keblys, Albinas Karnius, Marius Naris, dr. Remigijus Gaška, dr. Vaiva Vėbraitė, dr. Vytautas Narutis, Leonas Narbutis, Albertas Kerelis, dr. Rimvydas Vaičaitis, Vytautas Maciūnas, Bronius Juodelis ir daugelis kitų.

JAV lietuviai mokslininkai – Lietuvos aukštosiose mokyklose

Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimas. Paskelbus Lietuvos nepriklausomybę aukštojo mokslo pertvarka buvo neišvengiama. Šio lūžio metu esminę paramą suteikė užsienio lietuviai mokslininkai, ypač iš JAV, patys tiesiogiai kaip profesoriai dalyvaudami Lietuvos universitetuose, akademijose ir institutuose.

Jų aktyvumas aiškiai pastebimas jau 1989 m. atkuriant Vytauto Didžiojo universitetą (toliau – VDU) Kaune. Tai buvo bendrų Lietuvos ir išeivijos mokslininkų pastangų rezultatas. Pasaulio lietuvius veikti skatino nostalgija, prisiminimai apie tarpukario universitetą. Buvo prisiminta, kad pirmaisiais Aukštųjų kursų veiklos metais Kaune aušrininkas Jonas Šliūpas būsimam universitetui Lietuvoje JAV surinko ne 200 000 dol., kaip nurodoma spaudoje, bet 200 385 auksinus⁴⁹⁶.

Lietuvoje stiprėjo noras kurti laisvą, demokratišką universitetą. Jis tapo pirmąja šalyje autonomiška aukštąja mokykla, kurios statutas įteisino akademinės laisvės principą, mokslo ir studijų vienvę. Tai buvo Harvardo universiteto (JAV) modeliu pagrįsta studijų koncepcija, teikianti ne tik platų universitetinį išsilavinimą, bet ir visapusišką asmenybės ugdymą šiuolaikinės visuomenės reikmėms⁴⁹⁷. Tai turėjo būti pavyzdys kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų pertvarkai.

VDU Atkuriamasis senatas buvo išrinktas 1989 m. lapkričio 22-26 Chicago'je ir gruodžio 27 d. Kaune. Ji sudarė 48 mokslininkai iš Lietuvos ir dar 48 pasaulio lietuviai (jų tarpe – 40 iš JAV). 2010 m. VDU Tarybos pirmininku išrinktas dr. Valdas Adamkus⁴⁹⁸. 1990 m. prof. Algirdas Avizienis, VDU vairą perėmęs iš laikinai universiteto vadovo pareigas ėjusio akademiko Jurgio Vilemo, tampa pirmuoju VDU rektoriumi. Tuo lyg ir užtvirtinamas atkurto VDU veiklos vakarietiškas pobūdis. Algirdas Avizienis – buvęs California'jos universiteto profesorius, tarptautiniu mastu pripažintas mokslininkas, kompiuterių specialistas, sukūręs pirmąjį pasaulyje save pasitaisantį kompiuterį STAR, kurio principai taikomi NASA erdvėlaiviuose, atominuose reaktoriuose, Žemės palydovuose ir t.t. – gerokai prisidėjo prie VDU atkūrimo. 1990-1993 m. vadovavo universitetui, buvo Atkuriamojo senato (1989-1996), Senato ir Tarybos narys. Jo pastangų dėka 1990 m. buvo kuriama visa universiteto struktūra – nauja trijų pakopų (bakalauro, magistro, doktorantūros) studijų siste-

496 Venslauskas, S. M. Amerikos lietuviai – Vytauto Didžiojo universitetui. *Draugas*, 1991, sausio 15, nr. 9, p. 3; Mančinskas Č. *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918-1940 metais. Monografija*. Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996, p. 30.

497 VDU istorija <http://vdu.lt/lt/apie-vdu-kaune/vdu-vakar-ir-siandien/vdu-istorija/> (žiūrėta 2017 07 01)

498 Atkurti VDU skatino nostalgija. *Draugas*, 2014, gruodžio 30, nr. 152, p. 2.

Profesorai Algirdas Avižienis, Bronius Vaškelis, Vytautas Kaminskas ir Jurgis Vilemas. <http://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2017/20/Aviszienis-Vaskelis-Kaminskas-Vilemas.jpg>”

ma. O 1991 m. pradžioje Mokslo ir studijų įstatymu ši studijų sistema buvo įteisinta visai Lietuvai; apytikriai per keletą metų visos Lietuvos universitetinės aukštosios mokyklos perėjo prie šitos sistemos. Rektoriaus iniciatyva universitete atsirado ir kai kurie atskiri padaliniai, pavyzdžiui, buvo įkurta Lietuvos istorijos katedra ir kt. 1994 m. jam suteiktas VDU garbės profesoriaus vardas. Už nuopelnus Lietuvai 1998 m. apdovanotas LDK Gedimino III laipsnio ordinu. 2012 m. prof. A. Avižieniui suteiktas Anykščių rajono garbės piliečio vardas⁴⁹⁹.

Antrasis VDU rektorius – prof. Bronius Vaškelis, buvęs Illinois universiteto profesorius, žinomas teatrologas, lietuvių literatūros tyrinėtojas. Nuo 1989 m. kasmet atvykdavo į Lietuvą, į VDU Senato posėdžius. Nuo 1992 m. persikėlė gyventi į Kauną, tapo Humanitarinio fakulteto dekanu, prorektoriumi. 1993-1996 m. vadovavo universitetui. Atkūrė Teologijos fakultetą, steigė Socialinės rūpybos studijas ir teisės studijas. Atkuriamojo senato ir Senato (1996-2010) narys, 1997-2003 m. – Menų instituto Teatrologijos katedros įkūrėjas ir vedėjas. 1998 m. jam suteiktas VDU garbės profesoriaus vardas. 2003 m. už nuopelnus Lietuvos teatrologijos mokslui jam įteikta Balio Sruogos premija. Apdovanotas LDK Gedimino V laipsnio ordinu⁵⁰⁰.

Abu vakarietiško išsilavinimo rektoriai puikiai suprato, kad, norint VDU sukurti kaip vakarietišką aukštąją mokyklą, įgyvendinti naują mokslo ir studijų sistemą, būtina į universitetą kviestis užsienio universitetų dėstytojus. Jų didžioji dalis sudarė lietuvių kilmės profesorai ir mokslininkai. Į VDU Atkurto senato (1989-1996)

499 Algirdas Avižienis. Garbės profesorius (Suteiktas vardas 1994-03-09) <http://www.vdu.lt/lt/person/5-algirdas-avizienis/> (žiūrėta 2017 07 02); Prof. A. Avižienis įvertintas dar vienu prestižiniu apdovanojimu. *Draugas*, 2016, rugpjūčio 30, nr. 103, p. 1, 5.

500 Išskyrimas neištrynė kelio namo <http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/issiskyrimas-neistryne-kelio-namo-4222> (žiūrėta 2017 07 02); Bronius Vaškelis. Garbės profesorius (Suteiktas vardas 1998-05-14) <http://www.vdu.lt/lt/person/5-bronius-vaskelis/> (žiūrėta 2017 07 02); Kultūros būrelio popietė. Pagerbti prof. Bronius ir Stasė Vaškėliai. *Draugas*, 2013, gegužės 2, nr. 52, p. 4.

sudėtį įėjo JAV profesoriai: Kazys Almenas, Audronė Barūnaitė-Willeke, Liucija Baškauskaitė, Vytautas J. Bieliauskas, Birutė Ciplijauskaitė, Vytautas J. Černius, Marija Gimbutienė, Emanuelis Jarašiūnas, Rimas Kalvaitis, Edvardas Kaminskas, Romualdas Kašuba, Dalia Katiliūtė-Boydston, Jolita Kisieliūtė-Narutienė, Vytautas Klemas, Antanas Klimas, Arvydas Kliorė, Arūnas Liulevičius, Juozas Navickas, Algis Norvilas, Feliksas Palubinskas, Janina Rėklaitienė, Gintaras V. Rėklaitis, Antanas L. Rubšys, Viktorija Skrupskelytė, Kęstutis Skrupskelis, Antanas Sužiedėlis, Rimvydas Šilbajoris, Aleksandras Štromas, Ina Č. Užgirienė, Rimas Vaičaitis, Rimas Vaišnys, Vytautas S. Vardys, Tomas Venclova, Arvydas Žygas, Romualdas Viskanta, Julius Šmulkstys ir Pranas Zundė⁵⁰¹. Kęstutis Paulius Žygas 1991-92 buvo VDU Hum. mokslų ir menų f-to dekanas.

Ypač išsivija nusipelnė VDU siųsdama knygas ir techninę įrangą. Lituanistinių tyrimų ir studijų centras Chicago'je tapo paramos VDU organizavimo centru. Būtent į šį centrą išsiviečiai pradėjo siųsti knygas ir prietaisus mokslo tikslams. 1990 m. centro vadovo prof. Jono Račkausko rūpesčiu buvo pasiųstos pirmosios trys siuntos⁵⁰².

Neatsitiktinai daugiausia JAV lietuvių mokslininkų ir kultūros veikėjų – Garbės daktarų ir profesorių – susitelkė VDU. Garbės profesoriais tapo: Algirdas Avižienis, Bronius Vaškėlis, Viktorija Skrupskelytė ir Vytautas J. Černius. Garbės daktarais: Marija Gimbutienė, Bernardas Brazdžionis, Antanas Razma, Antanas Rubšys, Adolfas Damušis, Alfonsas Nyka-Niliūnas, Jonas Mekas, Alfred Eric Senn'as, Valdas Adamkus, Vincas Valkavičius, Birutė Galdikas, Vytas E. Grodis, Kęstutis Trimakas, Violeta Kelertienė, Saulius Sužiedėlis, Rimas Kalvaitis, Kazys Almenas, Kęstutis Skrupskelis, Tomas Venclova⁵⁰³.

Besiformuojanti tradicija kviešti iš užsienio dėstytojus, o labiausiai nusipelnčius apdovanoti garbės vardais netrukus buvo perimta ir kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų.

JAV lietuviai profesoriai – kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų rėmėjai. Rimo Vaičičio, Columbia'os universiteto profesoriaus, mokslinis bendradarbiavimas su Lietuvos mokslininkais prasidėjo jau 1976 m. Lietuvos mokslų akademijos ir Vilniaus universiteto kvietimu jis skaitė pranešimus aeronautikos, kosminės inžinerijos, virpesių ir bangų srityse. Nuo 1989 m. skaitė paskaitas Vilniaus universitete, Vilniaus inžineriniame statybos institute (dabar VGTU), Kauno politechnikos institute (dabar KTU), savo lėšomis nupirko reikalingą aparatūrą KTU ir LŽŪU. Jau daug metų profesorius siūnčia mokslo knygas, vadovėlius, straipsnius Lietuvos mokslin-

501 Atkuriamasis senatas 1989-1996 m. <http://vdu.lt/lt/apie-vdu-kaune/vdu-vakar-ir-siandien/vdu-istorija/atkuriamasis-senatas/> (žiūrėta 2017 07 01)

502 Venslauskas, S. M. Amerikos lietuviai – Vytauto Didžiojo universitetui. *Draugas*, 1991, sausio 15, nr. 9, p. 3.

503 Garbės daktarai ir profesoriai <http://www.vdu.lt/lt/apie-vdu-kaune/garbes-daktarai-ir-profesorai/> (žiūrėta 2017 07 02)

ninkams, aukštųjų mokyklų bibliotekoms. 1990 m. įsteigė stipendijas studijuojantiems mechaniką, taip pat sudarė galimybę keliems jauniems Lietuvos mokslininkams stažuoti Columbia'os universitete. Jo pastangomis buvo įsteigtos stipendijos ir jauniems Lietuvos muzikams, menininkams, skatinant juos pasilikti Lietuvoje⁵⁰⁴. R. Vaičaitis aktyviai dalyvavo atkuriant VDU.

Vytautas V. Klemas, Delaware universiteto profesorius, okeanologas su Lietuvos mokslo institucijomis susijęs nuo pat Atgimimo pradžios. Jis dalyvavo atkuriant VDU, padėjo organizuoti tris PLMKS Chicago'je ir skaitė ten pranešimus. Yra žurnalo *Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba* redakcinės kolegijos narys. Kiekvieną pavasario semestrą dėstė nuotolinių aplinkos tyrimų kursą Klaipėdos universitete, skaitė paskaitas Vilniaus universitete ir VGTU. Jis 2004 ir 2006 metais buvo Klaipėdoje vykusio US-Baltic tarptautinio simpoziumo okeanologijos klausimais organizatorius ir pirmininkas. Aktuali simpoziumo tema – Baltijos jūros aplinka ir jos užterštumo problemos – susilaukė plataus atgarsio. Profesorius nuolat palaiko glaudžius ryšius su Lietuvos mokslų akademija, Aplinkos ministerijos Jūrinių tyrimų centru Klaipėdoje, Vilniaus ir Kauno universitetais⁵⁰⁵.

Čikagietis mokslo mecenatas dr. Konstantinas Savickas iš savo palikimo po 167 tūkst. dolerių paskyrė pradėjusiems veikti KTU ir VDU. Iš tų lėšų nupirka nemažai prestižinių knygų ir leidinių, įrengta puiki KTU skaitykla, įsteigtos vardinės stipendijos. Technikos universitete dažnai paskaitas skaitė Yale'io universiteto profesorius Rimas Vaišnys bei profesorius iš New York'o Romualdas Šviedrys; daug prisidėjo dr. Stasys Bačkaitis iš Washington'o (vienas iš iniciatorių steigiant Amerikos institutą, kurio tikslas – skleisti JAV technologijų ir verslo patyrimą, partnerių paieškas), Northern Illinois universiteto Inžinerijos ir inžinerinės technologijos fakulteto dekanas prof. Romualdas Kašuba bei to paties universiteto prof. Algirdas Marchertas, o taip pat prof. Feliksas Palubinskas. Verslininkas dr. Juozas Kazickas įsteigė 6 vardines stipendijas (nuo 600 iki 1000 dol.) studentams bei tris metines stipendijas (nuo 2500 iki 3000 dol.) jauniems dėstytojams. Minėtiems mokslininkams už paramą suteikti KTU Garbės daktaro vardai⁵⁰⁶.

Paminėtina prof. Felikso Palubinsko iš JAV atvežta ir „Information Agency“ finansuojama universitetinė vadybos programa, kuri buvo priimtina visiems universitetams: rektorius ir administracijos darbuotojai galėjo apsilankyti Amerikoje, susipažinti su JAV universitetų patirtimi, universitetų modeliu. Pagal ją JAV specialistai iki

---

504 Šimkuvienė, S. Rimas Vaičaitis – Lietuvos mokslo premijos laureatas. *Pasaulio lietuvis*, 2007, lapkritis, nr. 11, p. 35.

505 Okeanologas Vytautas V. Klemas – Lietuvos mokslų akademijos narys. *Amerikos lietuvis*, 2008, liepos 12, nr. 28, p. 16.

506 Misevičius, V. Kauno technologijos universitetas ir išeivijos parama. *Pasaulio lietuvis*, 2000, vasaris, nr. 2, p. 10-11; Misevičius, V. KTU puoselėja lietuviškas universitetinio mokslo tradicijas. *Amerikos lietuvis*, 2007, gegužės 26, nr. 21, p. 19.

1996 m. dėstė ekonomikos ir vadybos studijų studentams, pagal ją mokėsi 220 Lietuvos dėstytojų, doktorantų, verslo atstovų⁵⁰⁷.

Vilniaus universiteto garbės daktarais tapo Valdas Adamkus, biologas Martynas Yčas, New York'o universiteto profesorius; politologas Tomas Remeikis, Indiana'os Calumet koledžo profesorius (2002 m. apdovanotas LDK Gedimino ordino Karininko kryžiumi), ir filosofas prof. Algis Mickūnas⁵⁰⁸ (2017 m. apdovanotas LR Švietimo ministerijos aukščiausiu garbės ženklu „Nešk savo šviesą ir tikėk“⁵⁰⁹ bei valstybiniu „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi). JAV lietuvis dr. Ramūnas Kondratas, buvęs Smithsonian'o institucijos Nacionalinio Amerikos istorijos muziejuje Washington'e Vyriausiasis kuratorius, užėmęs vadovaujančias pareigas, 2010 m. įkūrėjas Vilniaus universiteto muziejaus, ir toliau vadovauja šiam muziejui, kaupdamas VU veiklos liudijimus⁵¹⁰. Dr. Kęstutis Girnius yra Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto docentas.

Klaipėdos universitetas garbės daktaro vardą suteikė JAV lietuviams: filosofui prof. Vytautui Kavoliui, „Biblijos“ vertėjui Alfredui Vėliui, fizikui prof. Valentinui Šernui (Rutgers'o universitetas), filosofui prof. Algiui Mickūnui, poetui prof. Tomui Venclovai, dr. Valdui Adamkui, prof. Vytautui Klemui⁵¹¹.

Lietuvos edukologijos universitete garbės daktaro vardais pagerbti du profesorai iš Chicago's – edukologas Jonas Račkauskas ir literatūrologė Violeta Kelertienė. Šiaulių universitete – prof. Jonas Račkauskas, kuris universitetus stengėsi aprūpinti moksline literatūra, Lituanistinių tyrimų ir studijų centre Chicago'je globojo tyrinėtojus iš Lietuvos (1996 m. apdovanotas LDK Gedimino IV laipsnio ordinu). Mykolo Romerio universitete – filosofas prof. Algis Mickūnas. VGTU – fizikas prof. Valentinus Šernas, architektas dr. Jurgis Gimbutas; Garbės nario vardas suteiktas Leonui A. Maskaliūnui (statybos inžinierius, Vydūno fondo Tarybos prezidiumo pirmininkas Chicago'je)⁵¹². Lietuvos veterinarijos akademija Garbės daktaro vardu pagerbė dr. Leoną Kriaučeliūną iš Lemont'o, kuris 1996 m. savo iniciatyva ir lėšomis įkūrė ir padovanojo akademijai Smulkiųjų gyvūnų kliniką, pavadintą jo vardu (1996 m. apdova-

507 „Nepriklausomybės sąsiuviniai“. Bendras darbas Lietuvai <http://lzinios.lt/lzinios/istorija/-nepriklausomybes-sasiuviniai-bendras-darbas-lietuvai/232751> (žiūrėta 2016 07 11); Feliksas Palubinskas https://lt.wikipedia.org/wiki/Feliksas_Palubinskas (žiūrėta 2017 07 03)

508 Vilniaus universiteto Garbės daktarai <http://www.vu.lt/apiemus/garbes-lenta> (žiūrėta 2017 07 02); Gečas, S. A. Pasipriešinęs sovietinio melo dvasiai. Dr. Tomo Remeikio mokslinio darbo 50-sios sukakties proga. *Draugas*, 2013, vasario 9, nr. 17, p. 7.

509 Garbės ženklu įvertintas prof. Algis Mickūnas <http://www.vz.lt/laisvalaikis/akiraciai/2017/06/23/garbes-zenklu-ivertintas-prof-algis-mickunas> (žiūrėta 2017 07 06)

510 Šulaitis, E. JAV lietuvis dirba Vilniaus universitete. *Amerikos lietuvis*, 2010, balandžio 106 nr. 15, p. 9.

511 Garbės daktarai <https://www.ku.lt/apie-universiteta/garbes-daktarai> (žiūrėta 2017 07 02)

512 VGTU Garbės daktarų sąrašas http://www.vgtu.lt/uploads/files/dir744/dir37/dir1/12_o.php; VGTU Garbės narių sąrašas http://www.vgtu.lt/uploads/files/dir1349/dir67/dir3/12_o.php (žiūrėta 2017 07 02)

notas LDK Gedimino III laipsnio ordinu)⁵¹³. JAV fizikas dr. Rimas Kriščiokaitis (Raymond J. Krisst), fundamentinius tyrimus vykdantis Michigan'o, Yale'io, Harvard'o ir kt. universitetuose, nuo 1989 m. dėstė Kauno energetikos institute, konsultavo Lietuvos ekonomikos ir verslo klausimais; 1998-2006 m. kasmet lankėsi Lietuvoje, sprenddamas mokslinio bendradarbiavimo uždavinius; 2011-2013 m. prisidėjo sudarant galimybę trijų Baltijos valstybių atstovams nemokamai dalyvauti *MIT Liaison* programos konferencijose Briuselyje⁵¹⁴. Lietuvos talkininkų buvo ir daugiau, kurių visų neįmanoma suregistruoti ir paviešinti. Visiems jiems didžiausia pagarba.

Žymiausių JAV lietuvių mokslininkų premijavimas Lietuvoje. Lietuvos vyriausybė, norėdama atsidėkoti užsienyje gyvenantiems lietuvių kilmės mokslininkams už jų indėlį į Lietuvos mokslą dalyvaujant bendrose mokslo programose; skatindama juos būti Lietuvos mokslo ambasadoriais užsienyje ir siekdama su jais supažindinti Lietuvos visuomenę, 2006 m. nutarė įsteigti mokslo premijas (pradžioje trims, o vėliau penkiems mokslininkams kasmet). Be to, premijos tikslas – skatinti mokslininkus puoselėti lietuvių bei siekti, kad jie palaikytų glaudų ryšį su krašto lietuvių bendruomenėmis ir aktyviai dalyvautų jų veikloje. Ragino kraštų bendruomenes siūlyti kandidatus premijai gauti. Mokslo premijos dydis – 13 000 litų⁵¹⁵. Premijas iki 2016 m. gruodžio 1 d. gavo 34 mokslininkai, iš jų JAV lietuviai: 2007 m. – Algis Mickūnas, Ohio universiteto profesorius, filosofas ir Rimas Vaičaitis, Columbia'os universiteto profesorius, aviacijos ir kosminės inžinerijos specialistas; 2008 m. – Ignas Kęstutis Skrupskelis, South Carolina universiteto profesorius, klasikinės Amerikos filosofijos tyrėjas, ir Romualdas Kašuba, Northern Illinois universiteto profesorius, kosmoso tyrinėjimo sistemų modeliavimo, medžiagų atsparumo, jėgos perdavimo, didžiųjų vėjo elektros generatorių tobulinimo specialistas; 2009 m. – Giedrius Subačius, Illinois universiteto Slavų ir baltų kalbų ir literatūros profesorius, kalbotyrininkas; Andrius Kazlauskas, Harvard'o universiteto Medicinos mokyklos Schepens Eye Research Institute profesorius, biomedicinos specialistas, ir Vytautas V. Klemas, Delavero'o universiteto College of Earth, Ocean, and Environment profesorius, okeanologijos specialistas; 2010 m. – Violeta Kelertienė, Washington'o universiteto (Seattle, WA) profesorė, literatūrologė, ir Algirdas Avižienis, California'jos universiteto profesorius, informacinių technologijų specialistas; 2011 m. – Vytautas J. Černius, Temple universiteto profesorius, edukologas, pedagoginės psichologijos specialistas; dr. Arvydas Kliorė, California'jos technologijos universiteto tyrėjas, radiotechnikos specialistas, ir Saulius A. Sužiedėlis, Millersville universiteto profesorius, Rytų

513 A.V.Š. Norėjau pasodinti didelį sodą. *Pasaulio lietuvis*, 2008, vasaris, nr. 2, p. 33; Leonas Kriaučeliūnas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: MELI, 2007, t. II, p. 29.

514 R. J. Krisst-Kriščiokaitis: „Esu veiklos žmogus“. *Amerikos lietuvis*, 2015, liepos 23, nr. 29, p. 16.

515 Apdovanojami užsienio lietuvių mokslininkai <http://manokarjera.cv.lt/Default4.aspx?ArticleID=6b4afbf97-1e72-4560-b9c7-c9f4ef42cb26> (žiūrėta 2017 07 01)

Europos, Lietuvos ir Holokausto tyrinėtojas; 2012 m. – dr. Romualdas Kriaučiūnas, Neįgalumo nustatymo tarnybos Michigano socialinio draudimo departamento JAV klinikinės psichologijos specialistas; 2013 m. – Feliksas Bukauskas, New York'o Yeshiva universiteto Albert Einstein College of Medicine profesorius, biologas, biomedicinos specialistas, ir Jonas Žmuidzinas, California'jos Technologijos instituto profesorius, NASA astrofizikas; 2014 m. – Algirdas Marchertas, Northern Illinois universiteto profesorius, branduolinių reaktorių saugumo specialistas, ir dr. Ramūnas Stepanauskas, Bigelow Laboratory for Ocean Sciences ekologas ir biologas, vienos ląstelės genomikos specialistas; 2015 m. – Linas A. Bieliauskas, Michigano universiteto psichologijos profesorius, psichologinio įvertinimo priemonių kūrimo specialistas, ir dr. Remigijus Gaška, nuo 1999 m. – bendrovės *Sensor Electronic Technology* (JAV) įkūrėjas, prezidentas ir vykdomasis direktorius; 2016 m. – Bronius Vaškelis, buvęs Illinois universiteto profesorius, VDU rektorius, teatrologas⁵¹⁶.

Ne tik nusipelnę Lietuvai ir jos mokslui, bet ir aukštą mokslinį lygį pasiekę užsienio mokslininkai, tarp jų – ir užsienio lietuviai, yra priimami į Lietuvos Mokslų akademijos užsienio narius, kurių šiuo metu yra 68. Tarp jų yra aštuoni JAV lietuviai: Kazys K. Almenas (1935-2017), Algirdas Avižienis, Petras Avižonis, Romualdas Kašuba, Vytautas V. Klemas, Algis Mickūnas, Rimas Vaičaitis ir Romualdas Viskanta⁵¹⁷.

Visi paminėti ir nepaminėti lietuviai mokslininkai bei pedagogai iš JAV vienaip ar kitaip prisidėjo keliant Lietuvos mokslo ir aukštųjų mokyklų lygį – dalyvavo kaip lektoriai, vadovai, kartu su Lietuvos mokslininkais dirbo prie bendrų projektų, surasdavo Vakarų mokslo pasaulyje Lietuvos tyrinėtojams svarbių ryšių, buvo ir yra Lietuvos mokslo ambasadoriai užsienyje, globoja jaunos mokslininkus, organizuoja materialinę paramą, remia net savomis lėšomis ir patarimais. Visa tai – neįkainojama parama, neįšmatuojama pinigais, ypač pradiniu Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu.

Lietuvos mokslininkų, kultūros atstovų globos centrai Amerikoje: Lituanistikos tyrimo ir studijų centras

LTSC įkūrimas ir veikla pirmajame etape. JAV lietuviai, ne tik privatūs kolekcininkai, bet ir specialios įstaigos, kaip Pasaulio lietuvių archyvas ar Amerikos lietuvių kultūros archyvas, nuo seno kaupė išeivijos kultūros vertybes. Išeivijos organizacijos kurį laiką nekėlė uždavinio vykdyti lituanistinės medžiagos tyrinėjimo darbus ar kultūros vertybes, kaip išeivijos įnašą į bendrą tautos kultūrą, visuomenei daryti prieinamesnes. Tiesa, tokios mokslinės institucijos reikalas JAV lietuvių spaudoje išeivijos kultūros ir mokslo atstovų buvo aptarinėjamas.

516 Tyrėjų rengimas ir skatinimas www.smm.lt/web/lt/mokslas/tyreju_rengimas_skatinimas (žiūrėta 2017 07 02)

517 Lietuvos Mokslų akademijos užsienio nariai <http://www.lma.lt/akademijos-nariu-sarasas> (žiūrėta 2017 07 02)

Iniciatyvos ėmėsi grupė mokslo žmonių, intelektualų. Tyrimo centro įkūrimo iniciatorius buvo prof. dr. Jonas A. Račkauskas, Pedagoginio lituanistikos instituto rektorius. Kiti iniciatoriai: dr. Vytenis B. Damušis, teisės istorikas Jonas Dainauskas, Pasaulio lietuvių archyvo direktorius Česlovas Grincevičius, kunigas Vaclovas Gutauskas, kolekcininkas Bronius Kviklys ir prof. dr. Tomas Remeikis. 1982 m. sausio 9 d. jie susirinko į pirmąjį posėdį Jaunimo centre, Chicago'je, aptarti pagrindinių organizacinių klausimų, nubrėžti statuto gairių⁵¹⁸. Oficialiai LTSC įsteigtas sausio 11 d.; jo Laikinąją centro tarybą sudarė jau minėti asmenys. Į Centro tarybą numatyta kviesti organizacijų atstovus: iš Pasaulio lietuvių bendruomenės, JAV Lietuvių bendruomenės, Lietuvos diplomatinės tarnybos, Lituanistikos instituto, Lietuvių katalikų mokslo akademijos ir Tėvų jėzuitų. Be tų šešių tarybos narių dar septyni renkami LTSC narių. Spalio 9 d. patvirtintas LTSC statutas⁵¹⁹.

Lituanistikos tyrimo ir studijų centrui (ang. *Lithuanian Research and Studies Center*) buvo numatyti tokie tikslai: (1) Suburti visas dabartines mokslines organizacijas arba institucijas (Pedagoginį lituanistikos institutą, Pasaulio lietuvių archyvą, Žilevičiaus muzikologijos archyvą, Lietuvių foto archyvą, Laisvės kovų muziejų, Ekonomikos studijų centrą, Lietuvių istorijos draugiją, Profesorių draugiją ir t.t.) į vieną centrinį vienetą. (2) Kultūrinės vertybes išsaugoti, sutvarkyti ir apsaugoti. (3) Įtraukti jaunimą į lituanistinį darbą. (4) Įkurti keturis pagrindinius vienetus: a) Krašto studijos ir tyrimai, b) Visuomenės studijos ir tyrimai, c) Istorijos studijos ir tyrimai, d) Kultūros studijos ir tyrimai. (5) Pasamdyti bent po vieną mokslininką kiekvienam vienetui. Statute buvo rašoma: „Surinkta medžiaga gali ir turi būti naudinga pačiai lietuviškai išeivijai. Ji turi tarnauti mūsų moksleiviams, studentams, profesoriams, rašantiems mokslo darbus apie Lietuvą ir lietuvius. Ji turi padėti ruošti lituanistines bei dokumentines parodas“⁵²⁰. Taigi ne tik rinkti informaciją, bet ir jos pagrindu ruošti mokslines studijas ir visuomenėje skleisti tyrimų darbo rezultatus. Vienas iš centro darbuotojų, dr. Augustinas Idzelis, komentavo ir naujos įstaigos propagandinę reikšmę: „Mes taip pat turime skleisti informaciją apie Lietuvą laisvam pasauliui (...) Faktai, kurie atspindi okupuotos Lietuvos tikrovę, tampa svarbus ginklas ne tik Lietuvos išlaisvinimo darbe, bet taip pat ir bendroje ideologinėje kovoje tarp Vakarų ir Sovietų Sąjungos (...) Atsižvelgiant į Sovietų pastangas slėpti ir iškraipyti okupuotos Lietuvos tikrovę, mokslinė analizė tampa svarbia priemone atskleisti tikrą Lietuvos padėtį“. Jo nuomone, tyrimų rezultatų skleidimas – tai mokslinių monografijų anglų kalba leidimas, daly-

518 Lituanistinis tyrimo ir studijų centras. *Draugas*, 1982, sausio 14, nr. II, p. 6.

519 1982 10 22 LTSC Tarybos pirmininko dr. J. Račkausko laiško konsulei J. Daužvardienei nuorašas. *LTSC/PLA*, f. Lietuvos konsulas Čikagoje, d. 2A, b. 21 (Lietuvių tyrimo centras), l.n.

520 LTS Centras – organizacija ir tikslai. *Ten pat*.

LTSC vadovybė ir darbuotojai apie 1982-1983 metus. Sėdi iš kairės: kunigas J. Gutauskas, LTSC vadovas dr. Jonas Račkauskas, garbės konsulė Juzė Daužvardienė, dr. Kazys Ambrozaitis, Jonas Dainauskas; stovi iš kairės – neatpažintas, dr. Tomas Remeikis, prof. dr. Adolfas Damušis, dr. Arūnas Liulevičius, neatpažinta, Česlovas Grincevičius, Bronius Kviklys. „Draugo“ redakcijos archyvas

vavimas mokslinėse konferencijose bei skleidžiant publicistinio pobūdžio straipsnius JAV spaudoje⁵²¹. Visa tai ir buvo daroma.

LTS centrai patalpos – 13 kambarių – už nuomą buvo skirtos Jaunimo centre. Konsulė J. Daužvardienė, susipažinusi su pradėjusiu veikti LTSC, rašė, kad centras „man sudarė gerą, rimtą įspūdį. Jam vadovauja JAV mokslus baigę profesoriai-daktarai, susipažinę su JAV mokslo, tyrimo ir technologijos įstaigų vedimu ir įrengimu. Jie yra pasiryžę pritaikyti naujausią metodiką Tyrimo Centrai“⁵²². Pirmajame dešimtmetyje daugiau dėmesio buvo kreipiama į LTSC plėtimą ir stiprinimą. Pavyko į vieną mokslinį vienetą sujungti Pedagoginį lituanistikos institutą, Pasaulio lietuvių archyvą, Žilevičiaus-Kreivėno muzikologijos archyvą – didžiausią lietuvių muzikologijos archyvą laisvajame pasaulyje, Lietuvių istorijos draugiją; išleista keletas knygų ir surinkta grupė pasišventusių mokslininkų. Ši organizacija labai pagyvino Jaunimo centro veiklą bei materialiai parėmė Tėvus jėzuitus⁵²³.

521 Idzeliš, A. Lituanistikos tyrimo ir studijų centras – tikslai ir uždaviniai. *Draugas – mokslas, menas, literatūra*, 1983, lapkričio 19, nr. 230 (41), p. 3.

522 1983 II 08 J. Daužvardienės *Pro Memoria* Lietuvos diplomatinei tarnybai nuorašas. *LTSC/PLA*, f. Lietuvos konsulatatas Čikagoje, d. 2A, b. 21 (Lietuvių tyrimo centras), l.n.

523 Plačiau: *Lituanistikos tyrimo ir studijų centras 1982-2008*. /Leidinį paruošė K. Lapienytė-Bareikienė ir S. Miglinienė. Chicago: Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, 2008, p. n.; Vitas, R. Lituanistikos tyrimo ir studijų centro 30-metis ir mokslo svarba išėjimo lietuvių gyvenime. *Amerikos lietuvis*, 2013, rugpjūčio 22, nr. 34, p. 13; 1988 02 16 J. Račkausko laiško dr. M. Paplauskienėi-Ramūnas Otavoje nuorašas. *LTSC/PLA*, f. Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, d. I, l.n.

Jaunimo centras, kur įsikūręs LTSC. Jono Tamulaičio nuotr. Čikagos jaunimo centras 1957-1982. Čikaga: Jaunimo centras, 1982, p. 2-3.

LTSC emblema. <http://pasauliolietuvis.lt/lituanistikos-tyrimo-ir-studiju-centras-cikagoje-kviecia-stazuotis-amerikos-lietuviu-jaunima/>

LTSC veikla antrajame etape. Ilgametis LTSC darbuotojas dr. Robertas Vitas nurodo, kad centro antrasis veiklos etapas prasideda nuo 1990 m. kovo 11 d., nes labai suaktyvėjo bendradarbiavimas su Lietuvos mokslinėmis įstaigomis. Dar iki tol buvo suvokta, kad LTSC veikla skirta ne vien išeivijai, bet ir ateities – laisvai, nepriklausomai Lietuvai.

Pirmieji kontaktai su Lietuvos bibliotekomis prasidėjo dar 1988 m. pirmojoje pusėje. Kaip rodo archyvinė medžiaga, Lietuvos SSR Mokslų Akademijos centrinė biblioteka viena iš pirmųjų LTSC bibliotekai atsiuntė knygų. LTSC vadovybė pasiūlė savų knygų ir pažymėjo, jog norėtų palaikyti ryšius⁵²⁴. Spalio 11 d. laišku Vilniaus universiteto bibliotekos direktorė

B. Butkevičienė dėkojo LTSC darbuotojams už atsiųstas knygas⁵²⁵. Reikalai pajudėjo. 1990 m. į LTSC atvyko Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos direktorius dr. Vladas Bulavas. Su juo buvo sutarta dėl knygų siuntų į Lietuvą ir jų paskirstymo bei dėl pagalbos centre kataloguojant knygas. Nuo tada kiekvienais metais iš minėtos bibliotekos į LTSC katalogavimo darbams atvyksta bibliotekininkės. Be to, 1994 m. LTSC ir Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka pasirašė bendradarbiavimo sutartį, pagal kurią iš Lietuvos į JAV buvo siunčiamos naujų knygų ir periodikos siuntos, kurios svariai pildė LTSC rinkinius⁵²⁶.

1990 m. LTSC išeivių suaukotas knygas pradėjo siųsti konteineriais (talpin-tuvais). Tais metais buvo pasiųsti trys konteineriai – daugiau kaip 10 000 dėžių, kur buvo sukrauta apie 200 000 knygų; jų apytikrė vertė siekė 800 000 dolerių. Konteinerių transportavimą apmokėjo JAV LB „Dovana Lietuvai“ fondas kartu su Lietuvių katalikų religine šalpa. Antruoju konteineriu Lietuvos Dailės muziejui pa-siūsta meno kūrinių: 155 dailininko P. Domšaičio paveikslai, 11 E. Marčiulionienės

524 1988 06 28 R. Vito laiško LTSR MA Centrinei bibliotekai nuorašas. *LTSC/PLA*, f. Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, d. 1, l.n.

525 1988 10 11 B. Butkevičienės laiškas. *Ten pat*.

526 *Lituanistikos tyrimo ir studijų centras 1982-2008*. /Leidinių paruošė K. Lapienytė-Bareikienė ir S. Miglinė. Chicago: Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, 2008, p. n.

keramikos darbų ir 15 tapytojos J. Paukštienės darbų⁵²⁷. LTSC darbuotojai pagrįstai didžiuojasi, kad jų iniciatyva į Lietuvą iškeliavo 9 konteineriai su beveik 1,5 milijono knygų. Išeivijoje leistomis knygomis ir periodika bei specializuotais anglų kalba leidiniais per palyginamai trumpą laiką svariai pasipildė didžiųjų ir mažųjų Lietuvos bibliotekų fondai. Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka pokario išėivijoje publikuotais leidiniais galėjo sukomplektuoti išsamesnę lituanistinę kolekciją⁵²⁸. Tai buvo be galo svarbu besilaisvinančiai Lietuvai ir kitokios literatūros bei objektyvios informacijos ištroškusiems jos gyventojams. Šia knygų akcija savotiškai, „kaip ir prieš šimtą metų, buvo tęsiama lietuvių knygnešio tradicija, vartojant modernias priemones“⁵²⁹. Kaip pasakojo LTSC darbuotoja Kristina Lapienytė-Bareikienė, knygos ir periodika yra siunčiamos iki šiol, tiesa, nebe tokiomis didelėmis apimtimis, į Lietuvą tiems, kas jas užsako (pvz., A. Damušio demokratijos centrai Vilniuje, Bazilijonų vid. mokyklos bibliotekai ir pan.). Reikia neužmiršti, kad didžiausia našta pakuojant, grupuojant ir pakraunant į konteinerius teko LTSC darbuotojams: J. Račkauskui, B. Juodeliui, N. Mackevičienei, A. Zailskui, L. Kairiui, Č. Grincevičiui, J. Paroniui, A. Vaitkevičiui, T. Miglinui, S. Miglinienei, D. Petrulytei, A. Keziui, J. Tamulaičiui ir kitiems, o taip pat jų talkininkams: J. Ambrizui, M. Kvedarui, V. Sinkui, P. Aleksai, K. Dėdelai, E. Mažintui, M. Morkūnui, S. Petersonienei, B. Racevičiui, P. Petručiui ir daugeliui kitų.

Turtingas Pasaulio lietuvių archyvas, tvarkomas LTSC, vilioja ne vieną Lietuvos mokslininką. Čia didžiausi lituanistinių knygų (apie 200 000 vienetų, o iš jų 55 000 sukataloguota) ir periodikos komplektai (per 2384 pavadinimų). Tvarkingai sukataloguoti archyviniai fondai: apie 280 organizacijų ir personalijų bei 753 asmenų rankraščių dokumentų bylos, kurios nesudaro didesnių fondų – iš viso 1340 archyvinių dėžių. Be to, meno archyve fiksuota apie 550 menininkų, 380 meno darbų, apie 680 muzikos/teatro asmenų bylų ir muzikos bei garso įrašų⁵³⁰. Tai neišsemiami šaltiniai plačioms istorinėms, pedagoginėms, literatūrinėms ir kitoms lituanistinėms studijoms. Tai kultūros lobiai, kurie padeda geriau suprasti daugelį sudėtingų lietuvių tautos istorijos įvykių.

527 Juodelis, Br. Trys konteineriai knygų į Lietuvą. *Draugas*, 1990, gruodžio 8, nr. 239, p. 6; 1990 II 14 J. Račkausko laiško LNMMB direktoriui V. Bulavui nuorašas. *LTSC/PLA*, f. Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, d. 1, l. n.

528 LTSC – Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, Chicago, Il. <http://www.litua.com/lt/zinynas/ltsci> (žiūr. 2017 06 01); 1991 II 08 V. Bulavo laiškas J. Račkauskui. *LTSC/PLA*, f. Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, d. 1, l. n.; Dovanos iš Amerikos. *Tiesa*, 1990, lapkričio 20, nr. 247-248, p. 3.

529 1990 03 09 LTSC darbuotojo A. Zailsko laiško JAV LB Krašto valdybos pirmininkui dr. A. Razmai nuorašas. *LTSC/PLA*, f. Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, d. 1, l. n.

530 Lituanistikos tyrimo ir studijų centras <http://lithuanianresearch.org/LT/aprasai> (žiūr. 2017 06 04); 2017 06 14 LTSC vykdomoji direktorė K. Lapienytės-Bareikienės laiškas J. Skiriui Vilniuje. AA, 27 (Lituanistikos tyrimų ir studijų centras Čikagoje), l. n.

LTSC darbuotojai ir svečiai talkina kraunant knygas į talpintuvą Lietuvai 2000 m. vasarą. Antras iš kairės – prof. J. Račkauskas. Skirmantės Miglinienės nuotr. J. Skiriaus asmeninis archyvas

Centre priimami iš Lietuvos atvykstantys mokslo, kultūros ir švietimo darbuotojai, mokslininkai. Per visą egzistavimo laikotarpį LTSC aplankė 1200 vienos dienos svečių ir 420 stažuotojų, kurie čia praleido nuo keleto dienų iki kelių mėnesių⁵³¹. Jiems sudaromos sąlygos susipažinti su visais čia turimais fondais, rinkti reikalingą medžiagą. Ilgesniam laikui atvykę centro sąskaita aprūpinami gyvenamuoju plotu ir maitinimu. Tai ypač buvo svarbu pirmajame Lietuvos nepriklausomybės dešimtmetyje, kai mokslininkai iš Lietuvos vertėsi sunkiai finansiškai. Nuo Lietuvos nepriklausomybės atgavimo arti 200 mokslinių darbuotojų iš Lietuvos yra rinkę medžiagą savo tyrinėjimams, stažavę centre⁵³². Surinktos medžiagos pagrindu jie publikavo straipsnius ir monografijas. Dalies tų knygų leidimą LTSC finansavo savo lėšomis,

taip palengvindamas mokslininkų darbo sklaidą. Per visą veiklos laikotarpį centras išleido daugiau kaip 50 knygų, kurių dalis – ir anglų kalba.

LTSC, siekdamas kuo plačiau visuomenei pristatyti turimą archyvinę medžiagą ir supažindinti ją su turtingu lietuvių paveldu, ruošia įvairias parodas. Kaip nurodė centro darbuotoja Kristina Lapienytė-Bareikienė, centras yra parengęs apie 40 parodų. Pastaraisiais metais parengtos gausiai dokumentuotos ir kilnojamosios parodos: „Atverkime dainų švenčių skrynią“ (Š. Amerikos lietuvių dainų švenčių istorija), paroda, skirta LR Generalinio konsulato Chicago'je 90-mečiui (Sportas JAV lietuvių gyvenime), „Nupinsim margą šokių pyne“ (Š. Amerikos šokių švenčių istorija), paroda skirta Lietuvių rašytojų draugijos 70-mečiui. Washington'e buvo paminėtas Šiluvos Dievo Motinos koplyčios 50-metis. Šiai sukakčiai paminėti skirtoje parodoje buvo panaudota LTSC saugoma unikali medžiaga⁵³³. Parengta paroda, skirta Lietuvos šimtmečio jubiliejui. Rengiant parodas bendradarbiaujama su kitais JAV lietuvių ir Lietuvos archyvais. Tokiu būdu daugiau JAV lietuvių, amerikiečių sužino apie Lietuvą, lietuvių išeivijos istoriją, tradicijas.

531 Ten pat.

532 Vitas, R. Lituaniškosios tyrimo ir studijų centro 30-metis ir mokslo svarba išeivijos lietuvių gyvenime. *Amerikos lietuvis*, 2013, rugpjūčio 22, nr. 34, p. 13.

533 Lituaniškosios tyrimo ir studijų centro naujienos. *Draugas*, 2016, birželio 21, nr. 73, p. 5; Timukienė, L. Kad kultūrinis paveldas taptų gyva istorija (I). *Draugas*, 2017, kovo 7, nr. 27, p. 8.

LTSC darbuotojai Jaunimo centro, kuriame yra įsikūręs Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, metiniame pokylyje. Stovi iš kairės: Vytautas Beleška, tarybos pirmininkas dr. Robertas Vitas, dr. Indrė Antanaitis-Jacobs, Loreta Timukienė, Kristina Lapienytė, Regina Idzelienė. Sėdi iš kairės: valdybos pirmininkas dr. Augustinas Idzelis, Juozas Bendikas, Enata Skrupskelytė ir Gediminas Indreika. Audronės Sidaugienės nuotr. LTSC/PLA fondai

Šiuo metu LTSC jungia 12 didelių padalinių, kurie prisideda prie Lietuvos kultūrinių paminklų išsaugojimo ir lietuviybės platinimo JAV ir už jų ribų. Tai Pasaulio lietuvių archyvas, Žilevičiaus-Kreivėno muzikologijos archyvas, Jono Dainausko biblioteka ir archyvas, dr. Tomo Remeikio politinių mokslų biblioteka, dr. Stasio Budrio lietuvių fotoarchyvas, Laisvės kovų muziejus, Lietuvių muziejus, Lietuvių medicinos muziejus ir archyvas bei Meno archyvas. Nuo 2009 m. centru vadovauja dr. A. Idzelis, postą perėmęs iš ilgamečio vadovo prof. dr. J. Račkausko. Tarybos pirmininkas – dr. Robertas Vitas. Šiuo metu centre darbuojasi K. Liepinytė-Bareikienė, Loreta Timukienė, Enata Skrupskelytė, dr. Indrė Antanaitis-Jacobs, Genė Razumienė, Vytautas Beleška, Gediminas Indreika. LTSC išlaiko JAV lietuvių aukos ir Lietuvių fondas.

Lituanistikos katedra Illinois universitete

Nuo seno JAV lietuviai svajojo turėti savo aukštąją mokyklą ar bent lietuvišką padalinį JAV universitete. Tokių bandymų jau pastebime XX a. pradžioje Valparaiso universitete⁵³⁴ ar 1926 m. įkuriant Marianapolio lietuvių kolegiją Tomson'e, Connecticut'o valstijoje⁵³⁵. Lietuvių kalbos įvedimo į vidurines mokyklas Chicago'je, o taip pat lietuvių kalbos kursus Northwestern'o ir Chicago's universitetuose 1937-1940 metais pastangas fiksuoja to meto spauda ir archyviniai dokumentai⁵³⁶. Panašių bandymų tuo metu, reikia manyti, buvo ir daugiau.

JAV LB Švietimo taryba, padedama Lietuvių fondo, rūpindamasi lituanistinėmis studijomis JAV universitetuose, keletą metų stipendijomis rėmė studijuojančius Fordham'o universiteto vasaros lituanistikos kursuose, veikusiuose iki 1972 m.

534 Skirius, J. Senosios lietuvių išeivijos Amerikoje inteligentų kalvė – Valparaiso universitetas. *Mokslas ir gyvenimas*, 1997, nr. 5-6, p. 14-15.

535 K. Mtl. Marianapolio kolegija. *Lietuvių enciklopedija*. Boston, 1959, t. 17, p. 313-314.

536 LTSC/PLA, f. Lietuvos konsulas Čikagoje, d. 4, b. 3 (Lietuvių kalbos mokykloje klausimu 1937-1940 m.), l.n.

Illinois universiteto Chicago'je direktorius dr. Robert L. Reid ir PLB Fondo pirmininkas Vytautas Kamantas pasirašo Lituanistikos katedros steigimo sutartį 1981 m lapkričio 20 d. P. Maletos nuotrauka. *Pasaulio lietuvių bendruomenė 1949-2003. Sudarytoja ir mokslinė redaktorė Vitalija Stravinskienė. Vilnius, 2004, p. 98.*

Kursams vadovavo prof. A. Vasys ir dėstė prof. P. Jonikas. Nuo 1972 m. rudens Švietimo taryba, finansuojant Lietuvių fondui, Illinois universitete įvedė nuolat veikiančią lituanistikos kursą, kurį iki 1979 m. dėstė dr. J. Rėklaitienė. 1979-1984 m. lituanistinei programai vadovavo dr. M. Stankus-Saulaitė. Lietuvių kalbą studijuodavo net iki 125 studentų. Programa apėmė lietuvių prozos, poezijos, dramos, išėivių literatūros, palyginamosios literatūros, lietuvių kultūros, lietuvių kalbos istorijos, lietuvių kalbos struktūros, vertimo iš lietuvių kalbos kursus⁵³⁷.

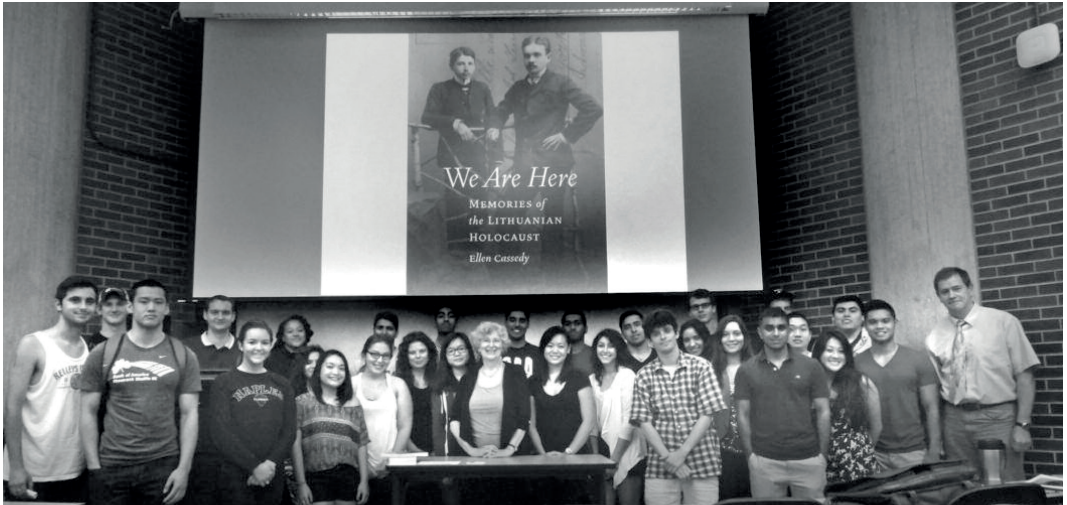
PLB Lituanistikos studijų katedra (*The Lithuanian World Community Endowed Chair of Lithuanian Studies*) Illinois universitete Chicago'je (*University of Illinois at Chicago*) oficialiai pradėjo veikti 1984 m. Pasaulio lietuvių bendruomenė lėšas rinko iš viso pasaulio lietuvių. Daugiausia prisidėjo JAV lietuviai. Pirmąjį 1000 dolerių skyrė Romas ir Emilija Sakadolskiai. Didžiausiu mecenatu buvo Lietuvių fondas (70 tūkst. dol.), kuris teberemia katedrą ir dabar, skiria stipendijas. Anuomet Lituanistikos katedrai buvo numatyta ne tik išėivijos akademinio centro funkcija, įtvirtinant lituanistikos studijas, kaip mokslinę discipliną, bet ir norėta, kad katedra užmegztų ryšius su Vilniaus universitetu. Sutartis su universitetu buvo pasirašyta jau 1981 m., o visa įsipareigota 600 tūkst. JAV dolerių suma surinkta ir įteikta 1987 m. Telkiant lėšas katedros įsteigimui ypač nusipelnė pedagogas Jonas Kavaliūnas, kuriam 2002 m. Lietuvoje buvo įteiktas LDK Gedimino ordino Komandoro kryžius⁵³⁸. Pagal sutartį su universiteto vadovybe, katedra įsteigta gyvuoti amžiams, ji niekada negali būti uždaryta⁵³⁹. Katedrai vadovavo: 1984-1993 m. – prof. Bronius Vaškėlis, 1993-2008 m. – prof. Violeta Kelertienė, o nuo 2008 m. – prof. Giedrius Subačius.

Iki 2008 m. katedroje veikė ne tik bakalauro, bet ir magistro, doktorantūros studijos. Tačiau ekonominė recesija, išstikusi JAV, turėjo daug neigiamų pasekmių ir universitetams, privertė juos suveržti diržus, ir Illinois universitetas uždarė pobaka-

537 Škiudaitė, A.V. Lietuvių pėdsakai Amerikoje. Vilnius: JAV LB Kultūros taryba, 2006, p. 611.

538 Apanavičienė, L. Išėivijoje buvimas neatleidžia mūsų nuo pareigų savajai tautai ir savo kultūrai. *Draugas*, 2008, rugpjūčio 1, nr. 150, p. 10.

539 Subačius, G. Lituanistikos katedra Iliinojaus universitete. *Lituanistika pasaulyje šiandien: darbai ir problemos*. Vilnius, 1998, dalis 3, p. 82-83; Ragauskaitė, V. Akademinis lietuvių centras Iliinojaus universitete Čikagoje. *Amerikos lietuvis*, 2002, balandžio 20, nr. 16, p. 1, 7.

2014 metais metais PLB Lituanistikos katedra pradėjo rudens sesiją ir sulaukė apie 40 studentų, norinčių studijuoti lituanistiką (pirmas iš dešinės prof. G. Subačius). *Draugas*, 2014, rugsėjo 9, nr. 106, p. 5

laurines lituanistikos studijas. 2017 m. rudens semestrai katedra pasiūlė du lietuvių kalbos lygius (pirmąjį ir trečiąjį), lietuvių kultūros kursą ir lietuvių literatūros kursą. Kursus lankė 69 studentai. Tiesa, lietuvių kalbos ir literatūros kursai finansuojami Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis pagal Vilniaus universiteto vykdomą projektą „Užsienio baltistikos centrų ir Lietuvos mokslo ir studijų institucijų bendradarbiavimo stiprinimą“. Šio projekto trukmė – 6 metai (2015–2021 m. rugpjūčio 21 d.)⁵⁴⁰.

Katedroje studijas baigė 21 magistras ir 5 doktorantai (keturi iš Lietuvos). Prof. V. Kelertienė 2002 m. minėjo, kad 10% visų studentų – atvykę iš Lietuvos. Vėliau atvykstančių skaičius mažėjo. Katedroje stažavo dešimtys doktorantų, mokslininkų lituanistų iš Lietuvos. Stažuotė darė nemažos įtakos jauniems mokslininkams plečiant akiratį, imponavo laisvesniu mokymo stiliumi, prieiga prie geresnių bibliotekų, ieškant medžiagos savo moksliniams darbams⁵⁴¹. Buvo atvykę dėstyti profesorai Egidijus Aleksandravičius, Dalia Čiočy-

Illinois universitetas Chicago'je. https://lt.wikipedia.org/wiki/Iliinojaus_universitetas_%C4%8Cikagoje

540 Litvinskaitė, D. PLB Lituanistikos katedros Iliinojaus universitete Čikagoje metai. *Draugas*, 2018, sausio 2-4, nr. 1-2, p. 13.

541 Apanavičienė, L. Kad lietuviybė išliktų... PLB Lituanistikos katedros 30-ąją sukaktį minint. *Amerikos lietuvis*, 2014, kovo 13, nr. 11, p. 2, 7; Pokalbis su Violeta Kelertiene apie Lituanistikos katedros Šiaurės Amerikoje sukaktį <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-02-27-pokalbis-su-violeta-keleltiene-apie-lituanistikos-katedra-siaures-amerikoje-sukaktis/114538> (žiūrėta 2017 04 06)

tė, Rūta Marcinkevičienė, Almantas Samalavičius, Vladas Sirutavičius, Algimantas Valantiejus, Albertas Zalatorius ir kt.

Dabartiniu laikotarpiu susiformavo ir išaugo dar viena Lituanistikos katedros misija: akademinio lygiu skleisti pažintį su Lietuva, su jos ir jos išėivijos kultūra. Lietuvai grįžus į politinį žemėlapi, vienas iš katedros uždavinių – ją pristatyti ir padėti suprasti. Kas semestrą dėstomą Lietuvos kultūros kursą išklauso visi studentai. Gerokai per tūkstantį studentų yra išlaikę Lietuvos kultūros egzaminą. O tie studentai, kurie atvyksta iš Lietuvos, Lituanistikos katedroje apsiginkluoja naujausiomis teorijomis, reikalingomis lietuvių kalbai, literatūrai bei civilizacijai sėkmingai studijuoti, formuojasi jų akademinio gyvenimo įgūdžiai. Be to, keletą metų Lituanistikos katedros darbuotojai kuria Asmeninės rašomosios kalbos duomenų bazę (išėivijų ir Lietuvos žmonių laiškų, dienoraščių, kitų rankraštinių tekstų kopijų rinkinį). Tai tarptautinis projektas, kurio partneriai yra Nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos kalbos institutas ir kt. Studentai ir doktorantai praktiškai naudojami tos bazės duomenimis⁵⁴².

Balzeko lietuvių kultūros muziejus

Muziejų nedideliame dviejų butų name šalia *Balzekas Motor Sale, Inc. Chrysler/Plymouth* automobilių parduotuvės (4012 S. Archer Ave.) Chicago'je 1966 m. įkūrė Stasys Balzekas, Jr. Muziejaus kolekcijų pagrindu tapo jo asmeniniai senųjų Lietuvos žemėlapių, ginklų ir meno rinkiniai. Vėliau muziejus nupirko ar gavo dovanų dar keletą vertingų kolekcijų ir šimtus pavienių eksponatų. 1986 m. muziejus įsigijo dabartinį trijų aukštų pastatą (6500 S. Pulaski Rd.). Po kapitalinio remonto buvusi ligoninė virto modernia muziejine erdve su nuolatinės ekspozicijos sale, dailės galerijomis, puotų menėmis, Vaikų muziejumi, saugyklomis, dirbtuvėmis ir raštinėmis. Muziejus yra Amerikos muziejų asociacijos, Illinois muziejų draugijos, kitų Illinois valstijos ir Chicago's kultūrinių centrų, draugijų narys. Šiuo metu muziejus turi apie 3000 narių⁵⁴³. Balzeco lietuvių kultūros muziejaus (*The Balzekas Museum of Lithuanian Culture*) pasirinkta misija – „saugoti ir vystyti lietuvių kultūrą, meną, istoriją ir kalbą Amerikoje, o taip pat stiprinti ryšius tarp Lietuvos ir Amerikos kultūrinių įstaigų. Siekiama, kad muziejaus parodos, kultūrinės ir visuomeninės programos skatintų susidomėjimą įvairiomis lietuviškos kultūros formomis“⁵⁴⁴.

542 Subačius, G. Ketvirtis amžiaus PLB Lituanistikos katedrai <http://www.draugas.org/09-06-09subacius.html> (žiūrėta 2015 II 16)

543 Trumpa muziejaus istorija. *The Millennium Report*. Chicago: Balzek Museum, 1998, p. 3.

544 *Ten pat*.

Muziejaus pastatas. Balzeko lietuvių kultūros muziejaus fondai

Pirmą ketvirtį amžiaus muziejus užėmė ypatingą vietą JAV Lietuvių bendruomenėje – jis rodė ir propagavo geriausią, ką turi lietuvių kultūra, o taip pat buvo patriotinio judėjimo bei lietuvių politinio aktyvumo vardan Tėvynės laisvės centru; siekė atkreipti pasaulio visuomenės dėmesį į okupuotos Lietuvos padėtį. Sovietinės eros pabaiga Lietuvoje muziejaus veiklą pasuko link kūrybinio dialogo su kultūrinėmis institucijomis, mokslininkais ir menininkais Lietuvoje. Nuo 1990 m. muziejus parodė kur kas daugiau meno kūrinių iš Lietuvos, nei per visus ankstesnius metus kartu paėmus. Muziejus priima ne tik Lietuvos menininkus, kultūros darbuotojus, bet ir mokslininkus bei studentus, kurie naudojami muziejaus biblioteka ir archyvais, mokosi šiuolaikinių muziejaus veiklos organizavimo metodų, susipažįsta su JAV kultūra. Muziejus išplėtė savo veiklą, kuri apima ne tik lietuvius, bet ir visus Chicago's gyventojus – vietines lenkų, meksikiečių, afroamerikiečių, airių, žydų, latvių ir kitas bendruomenes. Muziejaus vadovybė mano, kad daugiatautiškos kultūros propagavimas tiesia muziejui kelią į kūrybišką ateitį⁵⁴⁵. Muziejus palaiko tamprus bendradarbiavimo ryšius su Lietuvos nacionaliniu muziejumi, Vytauto Didžiojo universiteto Prezidento V. Adamkaus biblioteka-muziejumi, Lietuvos kultūros ministerija.

Muziejaus rinkiniai, kurie nuolat pasipildo, iš esmės orientuoti į lituanistinę medžiagą, paskirstyti atskirais skyriais: Retų knygų, Smulkiosios spaudos, Rankraščių, Asmeninių dokumentų, Periodikos (daugiau kaip 1800 pavadinimų laikraščių), Muzikos, Audiovizualinės, Meno (apie 600 kūrinių), Liaudies meno, Imigracijos istorijos ir genealogijos (surinkta duomenų daugiau kaip apie 50 000 išėivijos lietuvių), Filatelijos, Numizmatikos, Švietimo, Vertimų ir kt. Biblioteka turi apie 75 000 knygų. Fotoarchyvas – daugiau kaip 50 000 pozityvų ir negatyvų. Kartografinę kolekciją sudaro daugiau kaip 1500 Baltijos ir Rytų Europos šalių žemėlapių (seniausias – iš XV a.). Muziejus veikia ir kaip informacijos centras⁵⁴⁶.

545 Balzekas, S. Trisdešimt muziejaus veiklos metų. *Ten pat.*

546 Balzeko lietuvių kultūros muziejus (Balzekas Museum of Lithuanian Culture). *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Meli, 2002, t. 2, p. 589-590.

Svarbų vaidmenį propaguojant lietuvių Genealogijos skyrius. Kasmet šimtai JAV senųjų lietuvių palikuonių kreipiasi, norėdami išsiaiškinti savo kilmę (iš kokios Lietuvos vietos kilę jų protėviai), bando susirasti giminių, dažnas jų vyksta į Lietuvą su muziejaus organizuojamomis kelionėmis (du kartus per metus) arba savarankiškai. Kai kurie jų džiaugsmingai aprašo savo įspūdžius iš kelionės Lietuvoje, susitikimus su naujai atrastais giminaičiais. Pamilsta savo protėvių kraštą, su juo tampriau pradeda bendrauti⁵⁴⁷.

Nuo 1966 m. leidžiamas pradžioje neperiodinis leidinys *The Lithuanian Museum Review*, daugiau skirtas nariams ir aukotojams, nekalbantiems lietuviškai. Dabar jau periodinis, išsina kas ketvirtį. Leidinyje spausdinami straipsniai apie meną, kultūrą ir renginius muziejaus patalpose. Nuo 1970 m. kasmet renkamas „Metų žmogus“, vienaip ar kitaip nusipelnęs Lietuvai, ją garsinantis. Ir tai plačiai aprašoma JAV spaudoje.

Kasmet muziejų aplanko daug žmonių – ne tik lietuvių, bet ir kitakalbių. Juos traukia ne tik čia rodomi eksponatai, bet ir siūlomos pačios įvairiausios kultūrinės programos: renginiai ir projektai. Pavyzdžiui, 2005 m. muziejuje atidarytas Humanitarinis skyrius, kur kryptingai vakarais buriami žmonės naujai išleistų knygų aptarimui ir poezijos skaitymui, susitikimams su autoriais, vertėjais ir literatūros kritikais ir iš Lietuvos. O taip pat vyksta lietuviškų kino filmų pristatymai. Tam tikslui buvo įkurtas Knygos mylėtojų klubas⁵⁴⁸. Muziejuje vyksta Lietuvos dailininkų – grafikų, keramikų ir kt. – darbų parodos; koncertuoja ir skaito paskaitas muzikai ir tyrinėtojai ne tik iš Lietuvos, bet ir kitataučiai, besidomintys lietuvių kultūra⁵⁴⁹. Tautinių ir religinių švenčių proga muziejaus darbuotojai visus kviečia į tam tikrus mokymus – kūrybos pamokas, kaip, pavyzdžiui, pasidaryti kalėdinių šiaudinukų ir karpinių eglutei, ornamentų iš šiaudų, išmokti dažyti ir skutinėti margučius ir pan.⁵⁵⁰

Muziejaus darbuotojai rengia parodas. Viena iš tokių, susilaukusi didžiulio lankytojų susidomėjimo, yra kilnojamoji paroda „No Home To Go To“ (Praradę Tėvynę). Ji skirta priminti likimus tų lietuvių, latvių ir estų, kuriuos Antrojo pasaulinio

---

547 2017 06 21 Balzeko muziejaus Genealoginio skyriaus vedėjos K. Vaitkutės laiškas J. Skiriui Vilniuje. AA, b. 26 (Balzeko lietuvių archyvas-muziejus Čikagoje), l. n.

548 Simanonytė, A. Balzeko muziejuje pradėjo veikti „Knygos mylėtojų klubas“. *Amerikos lietuvis*. 2007, vasario 3, nr. 5, p. 14; Petrauskienė, V. Į knygos sutiktuves – su šeimos komanda. *Čikagos Aidas*. 2016, gruodžio 2, nr. 45, p. 36; Petrauskienė, V. Pažadinti S. Kudirkos prisiminimai – jo šuolį menančiame laive. *Draugas*, 2017, birželio 3, nr. 64, p. 10-11.

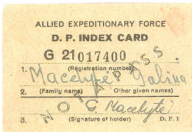
549 Akelaitytė, R. Balzeko muziejuje – lietuvių tapyba ir grafika. *Draugas*. 2014, balandžio 5, nr. 39, p. 4; Renginiai Balzeko lietuvių kultūros muziejuje. *Čikagos Aidas*. 2016, gruodžio 2, nr. 45, p. 34.

550 Renginiai Balzeko muziejuje. *Čikagos Aidas*. 2016, vasario 12, nr. 7, p. 60; Renginiai Balzeko muziejuje. *Čikagos Aidas*. 2016, spalio 21, nr. 40, p. 19; Balzeko muziejuje kūrė kalėdines puošmenas. *Draugas*. 2016, gruodžio 17, nr. 149, p. 5.

Balzekas Museum of Lithuanian Culture

6500 South Pulaski Road, Chicago, Illinois 60629 www.balzekasmuseum.org
Phone (773) 582-6500 Fax (773) 582-5133 E-mail: info@balzekasmuseum.org

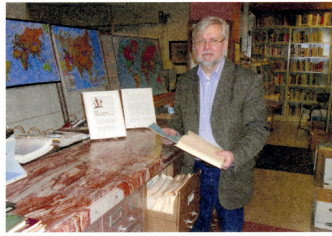
Displaced Person's Index Card issued in a DP camp in post-World War II Germany to Galina Macelytė. The documents is displayed in the "No Home To Go To. The Story of Baltic Displaced Person, 1944-1952" exhibition at the Balzekas Museum. The Museum holds Displaced Persons archives in its Library and Research Center.

Lithuanian national costume brought over from Panevėžys, Lithuania

Passing Lithuanian culture from generation to generation. A Lithuanian family at a Christmas Tree ornament making workshop at the Museum.

Lithuanian University of Educational Sciences professor Juozas Skirius researches Lithuanian American history at the Balzekas Museum Library.

The Balzekas Museum of Lithuanian Culture was founded in June of 1966 by Stanley Balzekas, Jr. (pictured standing 6th from left).

Vienkartinis
leidinukas.
*J. Skiriaus asmeninis
archyvas*

karo pabaigoje sovietų okupantų ir Sibiro tremties bei mirties baimė visiems laikams išginė iš gimtinės. Paroda tapo didžiausiu atradimu amerikiečiams, kurie iki šiol nieko nebuvo girdėję apie skaudžias Baltijos šalių pokario emigracijos priežastis, apie pasitraukusių iš gimtinės patirtas kančias. Paroda buvo eksponuota Chicago'je, Washington'e, Philadelphia'oje, Kanadoje, Kaune ir Vilniuje, New York'e – Jungtinių Tautų organizacijoje ir keliuose bibliotekose. Su ja susipažino tūkstančiai lankytojų⁵⁵¹. 2017-2018 metais paroda toliau rodyti JAV ir Kanados miestuose. Pasitinkant Lietuvos valstybės atkūrimo 100-ąsias metines muziejaus darbuotojai parengė amerikiečiams unikalią parodą „For Freedom: Lithuanian Americans Support Lithuanian Independence and Recognition“. Nuotraukomis, dokumentais, spaudos publikacijomis, žemėlapiams ir kitais istoriniais artefaktais parodoje pasakojama apie Lietuvos

551 Janz, R. Paroda iš Balzeko muziejaus – į Jungtinių Tautų būstinę. *Draugas*. 2016, rugpjūčio II, nr. 95, p. 5.

AABS konferencijos organizatoriai apžiūri muziejaus parodą „No Home to go to: the Story of Baltic Displaced Persons, 1944-1952“. Dešinėje – parodos kuratorė Rita Janz. Balzeko lietuvių kultūros muziejaus fondai

valstybės atkūrimą 1918 metais ir jos pripažinimą *de jure* užsienyje, apie JAV lietuvių politinės, finansinės ir kultūrinės veiklos aspektus pripažinimo procese⁵⁵².

Kita labai svarbi muziejaus veiklos kryptis – Lietuvos istorijos pamokos šeštadieninių lietuviškų mokyklų mokinukams. Profesionali istorijos mokytoja ir muziejaus darbuotoja Rita Eirošiūtė-Janž mažuosius lietuviukus supažindina su svarbiausiais senosios Tėvynės praeities faktais, parodo autentiškus įvairių laikotarpių daiktus, papasakoja, kokiais keliais jų tėvai ir seneliai atsидūrė Amerikoje. Įspūdį visuomet daro šalia muziejaus išaugintas ažuolas iš Stelmuzės ažuolo Lietuvoje gilės⁵⁵³. Muziejus nuolat siūlo ekskursijas ir Chicago's mokyklų anglakalbiams moksleiviams, studentams, Chicago's muziejų, bibliotekų, ligoninių, kultūros centrų darbuotojams. Pavyzdžiui, vien 2016 m. antroje pusėje-2017 m. pirmoje pusėje buvo surengtos 78 ekskursijos⁵⁵⁴.

Muziejuje dirbo ir dirba ne tik nuolatiniai darbuotojai, bet ir gausus savanorių būrys: Frank Zapolis, Joseph Katauskas, Lillian Gedwill, Sophia Zukas, Irene Norbut, Edvardas Mankus, Rita Striegel, Joseph Sodaitis, Birutė Prapuolenis, Danas Lapkus, Frank Passic, Danutė Viktorą, Davidas Fainhauzas, Jessie Daraska, Edvardas Pocius, Karilė Vaitkutė, Uršulė Astrienė, Živilė ir Žilvinas Ramašauskai, Lina Peterytė, Daiva Cummings, Rasa Miliauskas, Irena Pumputienė, Rita Eirošiūtė-Janž, Barbara Howley, Regina Vasiliauskienė, Luka Šaparnytė, Daiva Albo-

552 Petrauskienė, V. Lietuvos 100-mečiui – unikali paroda Balzeko muziejuje. *Ten pat*, 2018, sausio 23, nr. 10, p. 4.

553 Balzeko muziejuje – nauji atradimai ketvirtokams. *Draugas*. 2017, gegužės 9, nr. 53, p. 4.

554 2017 06 23 Balzeko muziejaus direktorės R. Eirošiūtės-Janž laiškas J. Skiriui Vilniuje. AA, b. 26 (Balzeko lietuvių archyvas-muziejus Čikagoje), l.n. (į knygos autoriaus klausimus atsakė S. Balzekas, Jr., ir Sigita Balzekienė).

Muziejaus darbuotojai. Iš kairės: Daniel Williams, Ieva Ulozaitė, Regina Vasiliauskienė, Stanley Balzekas, Jr., Karilė Vaitkutė, Rita Janz, Barbara Howley, Virginija Petrauskienė. *Balzeko lietuvių kultūros muziejaus fondai*

rovienė, Elle Kiznytė, Vinc Tiknius, suprantama, ir S. Balzeko šeimos nariai⁵⁵⁵ bei daugelis kitų.

Amerikos lietuvių kultūros archyvas Putname

ALKA – tai Amerikos lietuvių kultūros archyvas (*American Lithuanian Cultural Archives*). Archyvas pradėtas kaupti 1922 m., kai kun. Pranciškus M. Juras Lawrence’o mieste ėmė rinkti lietuviškas knygas, periodiką, tautodailę ir lietuvių dailės darbus. Savo surinktą kolekciją perkėlė į Boston’ą, į savaitraščio *Darbininkas* redakcijos patalpas. Bet kai *Darbininkas* persikėlė į New York’ą, visas rinkinys buvo perkeltas į Brockton’o miestą, į Nukryžiuotojo Jėzaus lietuvaikių seserų vienuolyno garažą. Kai seselėms 1962 m. prireikė garažo, prelatas P. M. Juras susitarė su Nekaltai Pradėtosios Švenčiausiosios Mergelės Marijos seserų vienuolynu Putnam’ė, Connecticut’o valstijoje. Ten 1965 m. buvo pastatytas vienaaukštis pastatas, o vėliau – išplėstas rūsiu. ALKA suskirstyta į tris skyrius: biblioteką, archyvus ir muziejų. 1973 m. prel. P. M. Juras už simbolinį 1\$ ALKA pardavė Lietuvių katalikų mokslo akademijai. Tokiu būdu ALKA tapo LKMA padaliniu.

ALKA valdybai pirmininkavo: 1973-1984 m. – dr. Alfonsas Stankaitis, 1984-2000 m. – dr. Juozas Kriaučiūnas, 2000-2010 m. – Juozas Rygelis, nuo 2010 m. – dr. Mirga Girniuvienė. Įždininkais buvo: iki 1985 m. – Juozas Vembrė, 1985-1986 m. – prel. Vytautas Balčiūnas, 1986-1993 m. – Stasys Miknius, 1993-2010 m. – Juozas Rygelis,

⁵⁵⁵ *The Millennium Report*. Chicago: Balzek Museum, 1998, p. 8, 13, 17, 20, 38; *The Lithuanian Museum Review # 137. 25 Year Progress Report*. Chicago: The Balzekas Museum of Lithuanian Culture, 1991, p. 7, 21; Šalavėjus K. Balzeko lietuvių kultūros muziejus įžengė į 40-uosius veiklos metus. *Amerikos lietuvis*, 2005, birželio 25, nr. 26, p. 25; Kavaliauskienė D. Balzeko lietuvių kultūros muziejaus archyvais domisi mokslininkai iš Lietuvos. *Ten pat*, 2012, balandžio 5, nr. 14, p. 19.

Prel. Pranciškus Juras. Eretas, J. Valančiaus šviesa už marių. Pranciškaus Juro ir jo bendrininkų gyvenimas bei veikla. Roma: LKMA, 1980

Amerikos lietuvių kultūros archyvo pastatas Putnam'e. Lietuvių kultūrinis paveldas Amerikoje / Lithuanian Cultural Legacy in America. Print in USA, 2009, p. 81.

nuo 2010 m. – dr. Ramūnas Girnius⁵⁵⁶. ALKA išsilaiko iš aukų ir palikimų. Turi savo piniginių fondą. Prie ALKA tvarkymo ir priežiūros prisidėjo ir prisideda savanoriai: pirmiausia tai Nekaltai Pradėtosios Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyno seselės, lietuviai kunigai, o taip pat vietiniai lietuviai – prof. Stasys Goštautas, Eglė Varnienė, Regina Daunienė, Frank Valys ir daugelis kitų.

Archyvuose (priestato rūsyje) yra 261 organizacijos, draugijos ir pavienių asmenų fondas. ALKA gali didžiuotis gausiais VLIK, Tautos fondo, Kunigų vienybės, Amerikos vyčių, ateitininkų, skautų, ALRKF, BALF, Informacijos centro New York'e dokumentų rinkiniais. Ilgą laiką saugojo Lietuvos generalinio konsulato New Yorke dalį archyvo (perduotas Lietuvai). Atskirai reikėtų kalbėti apie kunigų: J. Balkūno, P. Juro, V. Cukuro, R. Krasausko, V. Balčiūno, J. Švagždžio, M. Vaitkaus, J. Končiaus, S. Ylos ir kitų asmeninius archyvus. O kur dar gausūs Juozo ir Vytauto Širvydų, diplomato ir teisininko Antano O. Šalnos, Magdalenos Avietėnaitės, politologo Vytauto Vardžio, istorikų Antano Kučo ir Prano Čepėno, diplomatų Kazio Škirpos ir Stasio Bačkio ir daugelio kitų dokumentai⁵⁵⁷. Visa dokumentinė medžiaga gali siekti iki 1 milijono lapų ir yra labai svarbi siekiant įamžinti išeivijos veikimą, ryšius su Lietuva, nuopelnus savo senajai Tėvynei.

Bibliotekoje sukaupta apie 50 000 knygų, tarp jų yra retų – iš XIX šimtmečio. Yra didelis rinkinys lietuviškų maldaknygių, sakančių, kaip lietuviai meldėsi nuo 1904 m. iki 1984 m. ir kas rūpinosi jų sielovada. Yra istorinių žemėlapių, prof. Zenono Ivinskio mikrofilmų rinkinys – istorinė medžiaga apie Lietuvą iš Vatikano archyvo. Bibliotekoje laikomi komplektai 1258 periodinių leidinių. Vieni

556 Plačiau žr.: Liekis, A. *Amerikos lietuvių kultūros archyvas (ALKA)*. Vilnius: „Lietuvių tautos“ fondas, 2001, p. 5-88; Girniuvienė, M. ALKA minės 90-metį. *Pasaulio lietuvis*. 2011, kovas, nr. 3, p. 24.

557 Skirius, J. Šešios dienos dokumentų labirintuose. *Draugas (Priedas – literatūra, menas, mokslas)*. 2003, rugsėjo 20, nr. 183 (33), p. 2-3.

komplektai pilni, kitų – tik atsikiri numeriai. Yra *Aušros* 1883 m. 3 numeris. ALKA laikomi *Draugo* nuo 1909 iki 1957 metų mikrofilmuoti numeriai. Be to, surinkta gausi informacija (daugiausia spaudos iškarpos) apie organizacijas ir žmones (spintose ir bylose)⁵⁵⁸.

Nuo 2012 m. ALKA biblioteka prisijungė prie Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos bibliografinės sistemos LIBIS. Įdiegus šią sistemą, prasidėjo ALKA knygų katalogavimo ir tvarkymo darbai. Čia aktyviai įsijungė M. ir R. Girniai, Dalia Lukienė, Vėjūnė Svotelytė, Giedrė Stankūnienė ir Jonas Stundžia⁵⁵⁹.

Muziejuje (senajame pastate) yra apie 60 lietuvių dailininkų darbų, tautodailės rinkiniai, skulptūros, medalių, pinigų ir pašto ženklų kolekcijos, senų nuotraukų rinkinys, trys kraičių skrynios, gintaro dirbinių. Muziejuje buvo laikomi 1939 m. Pasaulio parodos New York'e Lietuvos respublikos eksponatai (tapybos darbai, skulptūros)⁵⁶⁰. Dabar šie eksponatai perduoti Lietuvos nacionaliniam muziejui.

Nepaisant to, kad ALKA įsikūrusi tolokai nuo pagrindinių lietuviškų centrų Amerikoje, Lietuvos mokslininkai (istorikai, literatai, kultūros darbuotojai) čionai kelią randa. Kiekvienais metais į šį svarbų kultūros vertybių centrą jų atvyksta pasidaruoti. Atvykusiems sudaromos reikiamos darbo ir gyvenimo sąlygos⁵⁶¹. Prie to daug prisideda vienuolyno seselės, globodamos atvykusius mokslininkus. Man pačiam ALKA'je mokslo tikslais teko lankytis tris kartus (2003, 2008 ir 2015 metais). Buvo sudarytos puikiausios darbo sąlygos – neribojamas darbo laikas bibliotekoje ir archyve, leidžiama naudotis kompiuteriais ir kopijavimo priemonėmis. Ir kiekvieną kartą jutau archyvo vadovybės ir vienuolyno seselių draugiškumą, norą padėti. Bet už tai kiekvienas atvykęs privalo prisidėti tvarkant ir aprašant ten saugomus dokumentus, pirmiausia tuos, kuriuos mokslininkas susiranda, kurie jo tyrimams labiausiai reikalingi.

Su ilgamečiu ALKA pirmininku Juozu Rygeliu (1920-2012) ALKA vestibulyje 2003 m. rugpjūčio mėn. J. Skiriaus asmeninis archyvas

558 http://www.lkma.org/pdf_files/laikrasciai_zurnalai.pdf (žiūrėta 2017 06 17)

559 Girniuvienė, M. Dideli darbai ALK'os bibliotekoje. *Draugas*. 2013, vasario 16, nr. 20, p. 5.

560 Girniuvienė, M. ALKA minės 90-metį. *Pasaulio lietuvis*. 2011, kovas, nr. 3, p. 27.

561 Girniuvienė, M. Archyvas ALKA tyrinėja mokslininkės iš Lietuvos. *Amerikos lietuvis*. 2010, rugsėjo 11, nr. 37, p.14.

Nekaltai Pradėtosios Švč. Mergelės Marijos vargdienių seserų vienuolyno rūmai ir koplyčia. Atvykę mokslininkai čia vaišunami pusryčiais, pietumis ir vakariene. *Lietuvių kultūrinis paveldas Amerikoje / Lithuanian Cultural Legacy in America. Print in USA, 2009, p. 142.*

Į užklausą ALKA'o vadovė dr. M. Girniuvienė atsakė, kad archyvą per pastaruosius 20 metų jau yra applankę apytikriai 150 mokslininkų ir kultūros veikėjų. Bendradarbiaujama su Lietuvos nacionaliniu muziejumi ir Lietuvos centriniu valstybės archyvu, kiekvienais metais sulaukiama iš Lietuvos talkininkų archyvarų bei muziejininkų: pavyzdžiui, 2014-2017 m. – po keturis kasmet. Vadovės įsitikinimu, ALKA turi gyvuoti ir toliau Amerikoje⁵⁶².

Piniginės perlaidos į Lietuvą ir JAV lietuviai turistai

Emigrantų piniginės perlaidos. Nepriklausomybę atkūrusi Lietuvos valstybė savo gyventojams atidarė sienas, kurios okupacijos metais buvo uždarytos. Atgimė ir emigracija, vykusi prieškarium. Ieškodami geresnio uždarbio trumpesniai ar ilgesniai laikui gyventojai pradėjo masiškai vykti į Vakarų šalis, pradžioje – daugiausia į JAV. Nuo 1990 m. iki šiandien, įvairiais paskaičiavimais, iš Lietuvos emigravo daugiau kaip 700 tūkst. gyventojų. Tačiau jie, kaip ir prieškarinio emigrantai, neužmiršo artimųjų, ir dalį savo uždarbio siunčia arba jiems, arba į savo sąskaitas Lietuvoje, kur kaupiamos santaupos būstui Lietuvoje ar ateities planams įgyvendinti.

Vis daugiau lietuvių emigruojant į užsienį, daugėja ir jų pervedamų į Lietuvą pinigų. Statistika rodo, jog per pastaruosius 10 metų asmeninių perlaidų į Lietuvą suma išaugo beveik tris kartus, o 2014 m. pasiekė rekordą: tais metais emigrantai į Lietuvą pervedė 2,113 mlrd. Eur, o tai sudarė 4,4% viso Lietuvos bendrojo vidaus produkto (BVP). Štai, pavyzdžiui, 2010 m. pervedimai į Lietuvą sudarė apie 4% šalies BVP, o palyginimui Latvijoje ir Lenkijoje emigrantų pinigai tuo metu sudarė apie 2,1%, Estijoje – 1,8% BVP⁵⁶³. Pinigų (mlrd. Lt) pervedimų į Lietuvą statistika fiksuoja-

562 2017 06 30 M. Girniuvienės iš Boston'o laiškas J. Skiriui Vilniuje. AA, b. 28 (Amerikos lietuvių kultūros archyvas Putname), l.n.

563 I. Davydenko: kodėl emigracija yra gėris? Penkios priežastys. <http://pljs2012.lt/i-davydenko-kodel-emigracija-yra-geris-penkios-priezastys/> (žiūrėta 2017 08 21); Pervedimai į Lietuvą nuolat auga (April 6, 2016) www.pervedimai.eu/pervedimai-i-lietuva-nuolat-auga (žiūrėta 2017 08 21)

ma nuo 2000 metų (ankstesnių metų duomenų nepavyko rasti). Iki 2004 metų, t.y. iki Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą, reikia manyti, daugiausia perlaidų lietuviai atsiųsdavo iš JAV. 2000 m. – 0,19, 2001 m. – 0,31, 2002 m. – 0,47, 2003 m. – 0,34, 2004 m. – 0,89, 2005 m. – 1,49, 2006 m. – 2,71, 2007 m. – 3,59, 2008 m. – 3,69, 2009 m. – 3,04, 2010 m. – 4,37, 2011 m. – 4,84 mlrd. litų. 2012 m. – 1,508 mlrd. Eur (daugiau nei 5,2 mlrd. Lt), 2013 m. – 2,060 mlrd. Eur (daugiau nei 7,1 mlrd. Lt), 2014 m. – 2,113 mlrd. Eur (apie 7,3 mlrd. Lt), 2015 m. – 2,029 mlrd. Eur (apie 7 mlrd. Lt), 2016 m. – 1,092 mlrd. Eur (apie 3,8 mlrd. Lt – sumažėjimas siejamas su „Brexit“ įtaka)⁵⁶⁴. Tiesa, tenka pripažinti, kad statistiniai duomenys iš skirtingų šaltinių skiriasi. Pavyzdžiui, tais pačiais 2014 m. vienur nurodyta jau minėta suma – 2,113 mlrd. Eur (Pasaulio banko duomenimis), o kitur – 1,471 mlrd. Eur (lietuviški šaltiniai). Kodėl taip? Sunku atsakyti. Daugiausia perlaidų gaunama iš Jungtinės Karalystės ir JAV. Pervedimai iš abiejų valstybių sudaro apytikriai po penktadalį visų per metus gaunamų perlaidų. Tuo tarpu perlaidų iš JAV sumos yra didesnės už perlaidas iš kitų šalių. Pastebėta, kad emigrantai daugiau pinigų siūnčia per didžiąsias šventes: Šv. Kalėdas, Naujuosius metus, Šv. Velykas.

Taigi lietuvių emigrantų iš JAV perlaidomis siunčiamos sumos skaičiuojamos milijardais, o dar kiek parvežama grynais, grįžtant į Lietuvą apsilankyti ar perduodant parvežti per pažįstamus? Tai irgi reikėtų skaičiuoti šimtais milijonų dolerių.

Be to, po 1990 metų dar buvo palaikoma tradicija į Lietuvą giminėms siųsti siuntinius. Tradicija laikėsi 10-15 metų. Po to palaipsniui menko, nes efektyvesnė priemonė – pinigų perlaidos ir besilankančiųjų atvežti pinigai bei dovanos. Vienas JAV lietuvis pasakojo, kad jis nuo 1990 m. per dešimtmetį kasmet į Lietuvą išsiųsdavo apie 50 siuntinių. Tai sudarė 100 000 dol.⁵⁶⁵ Reikia manyti, kad tokių tautiečių buvo ne vienas šimtas. Pagal pačių JAV lietuvių negalutinius paskaičiavimus, per tą dešimtmetį pavieniai asmenys į Lietuvą pasiuntė siuntinių, kurių bendra vertė siekia apie 100 mln. dolerių⁵⁶⁶.

Amerikiečių turizmas Lietuvoje. Atkūrus Lietuvos valstybę į Lietuvą gausiai pradėjo vykti svetimtaučiai turistai bei užsienio lietuviai. Deja, neturime tikslių duomenų apie svečius iš JAV pirmajame dešimtmetyje, o tuo labiau – apie JAV lietuvius. Pirmieji apibendrinti duomenys pateikiami nuo 1997 metų. Ir tai nurodant turistų skaičius tik pagal regionus (iš Europos, Amerikos, Azijos, Afrikos). Nuo pat

564 *Ten pat*; Jokūbaitis, M. Emigrantų parama artimiesiems – 5 milijardai litų (2014-01-21) <http://verslas.lrytas.lt/rinkos-pulsas/emigrantu-parama-artimiesiems-5-milijardai-litu.htm> (žiūrėta 2017 08 21); Emigrantų perlaidų iš Jungtinės Karalystės į Lietuvą srautą pakirto „Brexit“ <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/emigrantu-perlaidu-is-jungtines-karalystes-i-lietuva-srauta-pakirto-brexit-662-774686?all#print> (žiūrėta 2017 08 21)

565 Škiudaitė, A. Mažutėlis didžiū buvo sutiktas gimtinėje. *Draugas*, 2017, rugsėjo 7, nr. 103, p. 10.

566 Kleiza, V. Dėl ko stebimės ir rūpinamės švęsdami nepriklausomybės dešimtmetį. *Pasaulio lietuvis*, 2000, kovas, nr. 3, p. 3.

pradžią dominuoja turistai iš Europos šalių. Pavyzdžiui, 1999 m. jų Lietuvoje apsilankė 4,454, o iš jų – 4,414 tūkst. europiečių. Iš Amerikos į Lietuvą 1997 m. atvyko 12 tūkst., 1998 m. – 15 tūkst., 1999 m. – 24 tūkst., 2000 m. – 25 tūkst. turistų⁵⁶⁷. Be jokios abejonės, dauguma iš JAV – tai mūsų tautiečiai. Reikia manyti, kad ir 1990-1996 metais Lietuvą lankydavo ne vienas tūkstantis amerikiečių, ir tarp jų – JAV lietuviai.

Tik nuo 2001 m. statistiniuose duomenyse pradedami išskirti turistai iš JAV. 2001 m. Lietuvą aplankė 24 144 amerikiečiai, 2002 m. – 24 826, 2003 m. – 13 304, 2004 m. – 18 700, 2005 m. – 19 015, 2006 m. – 20 tūkst., 2007 m. – 20,6 tūkst., 2008 m. – 20,8 tūkst.⁵⁶⁸ Suprantama, kad kiekvienas turistas šalyje palieka tam tikrą sumą pinigų už nakvynę, maistą, vidaus transportą, pramogas, pirkdamas suvenyrus ir šiaip įvairius materialius dalykus. Buvo paskaičiuota, kad 2001 m. vidutiniškai vienas turistas išleido 691 litą, o 2002 m. – jau 800 litų. Tuo tarpu daugiausia išleisdavo turistai iš JAV: 2001 m. – 1849 litus, o 2002 m. – 2881 litą. Bet 2003 m. amerikiečiai, išleisdami tik po 1314 litų, pirmą vietą užleido britams, kurie išleisdavo vidutiniškai po 1324 litus⁵⁶⁹.

Įdomius turistų skaičius pateikia Vilniaus miesto turizmo statistika, besiremianti viešbučių ir svečių namų duomenimis. Suprantama, kad retas užsienio turistas, atvykęs į Lietuvą, nesilankys sostinėje Vilniuje. Tačiau tai dar nereiškia, kad jis apsistos Vilniaus viešbučiuose. Taigi Vilnių aplankiusių turistų iš JAV skaičiai: 2009 m. – apie 11 tūkst., 2010 m. – 13 858 (10 vieta), 2011 m. – 19 583 (8 vieta), 2012 m. – 18 971 (8 vieta), 2013 m. – 21 250 (8 vieta), 2014 m. – 25 950 (7 vieta), 2015 m. – 25 144 (10 vieta), 2016 m. – 26 093 (11 vieta), 2017 m. pirmas ketvirtis – 4442 žmonių⁵⁷⁰. Bet atvykusių iš JAV, matyt, buvo daugiau, nes, pavyzdžiui, 2011 m., remiantis Valstybinio turizmo departamento duomenimis, Lietuvą aplankė 26,2 tūkst. amerikiečių (27% daugiau nei 2010 m.; ir tai yra 15 vieta). Bet pagal turistų išlaidas JAV užėmė 11 vietą, palikdama Lietuvoje 50,9 mln. litų. Vidutinės vieno amerikiečio išlaidos siekė 1943,5 lito ir buvo didžiausios po Kazachstano⁵⁷¹. O štai 2014 m. 34 tūkst. (24,8% daugiau nei 2013 m.) JAV turistų Lietuvoje išleido 58,8 mln. litų; vidutiniškai vieno amerikiečio išlaidos siekė 1174 litus, ir tai vienos didžiausių turistų išlaidų apskritai⁵⁷². Štai 2016

567 *Lietuvos turizmo plėtros dešimtmetis*. Vilnius: Valstybinis turizmo departamentas, 2002, p. 12.

568 *Lietuvos turizmo statistika 2002*. Vilnius, 2003, p. 38; *Lietuvos turizmo statistika 2003*. Vilnius, 2004, p. 38; *Lietuvos turizmo statistika 2005*. Vilnius, 2006, p. 39; *Lietuvos turizmo statistika 2007*. Vilnius, 2008, p. 40; *Turizmas Lietuvoje 2008*. Vilnius, 2009, p. 163.

569 *Lietuvos turizmo statistika 2002*. Vilnius, 2003, p. 29; *Lietuvos turizmo statistika 2003*. Vilnius, 2004, p. 29.

570 Miesto turizmo statistika www.vilnius-tourism.lt/media/turizmo-statistika/miesto-turizmo-statistika/ (žiūrėta 2017 08 21)

571 Turizmo į Lietuvą galimybės Niujorke pristatomos JAV rinkai <http://verskas.lrytas.lt/rinkos-pulsas/turizmo-i-lietuva-galimybes-niujorke-pristatomos-jav-rinkai.htm> (žiūrėta 2017 08 21)

572 Vizgirda, T. Ar Lietuvai reikalingi turtingi turistai? <http://verslas.lrytas.lt/izvalgos-ir-nuomones/2016/03/29/news/ar-lietuvai-reikalingi-turtingi-turistai-1500143/> (žiūrėta 2017 08 21)

m. amerikiečiai Lietuvoje paliko 16,6 mln. Eur. (apie 57,3 mln. litų), bet tai sudarė tik 2% visų turistų paliktų pinigų. Tiesa, kiekvienas amerikietis vidutiniškai paliko po 448,2 Eur. (apie 1546 litus), – antra vieta po Kinijos piliečių⁵⁷³. Kiek tarp amerikiečių buvo JAV lietuvių, informacijos nepavyko rasti. Bet neginčijamas faktas tas, kad JAV turistų sraute Lietuvoje didžiąją dalį sudaro lietuviai. Be to, nemažai pinigų užsienio lietuviai išleidžia dovanoms savo giminėms. Tai sudarytų vidutiniškai ne mažiau kaip 1 tūkstantį dolerių ir daugiau (tiek nurodė keletas paklaustų JAV lietuvių). Tiesa, JAV turistai Lietuvoje sudaro labai nedidelę dalį visų turistų. Visi turistai Lietuvoje išleido: 2012 m. – 699,7 mln. Eur., 2013 m. – 742 mln. Eur., 2014 m. – 768,9 mln. Eur., 2015 m. – 767,8 mln. Eur., 2016 m. – 806,7 mln. Eur.⁵⁷⁴ Dar 2000 m. patys JAV lietuviai, pasiremdami įvairia statistika, teigė, kad kasmet jų Lietuvą aplanko 4000–5000, kurių kiekvienas Lietuvoje palieka 3000–4000 dolerių⁵⁷⁵. Vidutiniškai galima skaičiuoti, kad JAV lietuviai turistai kasmet į Lietuvą atveža apie 15 mln. dolerių. Tai gi yra tikimybė, kad nuo 1990 m. iki šiandien JAV lietuviai turistai Lietuvoje galėjo palikti iki 400 mln. dolerių.

Lietuvos valstybinio turizmo departamento prioritetinių ir perspektyvių turistų sąrašė JAV įvardijama kaip perspektyvi šalis, iš kurios turistų srautai į Lietuvą gali padidėti. Siekiama pirmiausia pritraukti iš Lietuvos kilusius žmones ir jų palikuonis, įskaitant ir litvakus, lankančius tėvų ir protėvių gyvenimo vietas, siūlant sveikatingumo turizmo paslaugas⁵⁷⁶.

Emigrantų, taip pat ir iš JAV, atsiunčiami, atvežami ir paliekami pinigai Lietuvoje ne tik palengvina dalies Lietuvos gyventojų gyvenimą ir spartina šalies ekonomiką, bet ir padeda valstybei kaupiti užsienio valiutos atsargas.

Emigracija yra blogybė, nes retina šalies gyventojus, kurie dėl patogesnio gyvenimo užsienyje negali savęs panaudoti Tėvynės labui. Tačiau išlieka viltis, kad kada nors jų dalis grįš. Grįš su sukauptu piniginiu kapitalu, su įgytais profesiniais įgūdžiais, vakarietišku požiūriu, išmokę užsienio kalbų; galės savo sukauptas materialines ir dvasines vertybes panaudoti savame krašte, Lietuvos reikalams. Bet tam reikia mums patiems, mūsų valdžiai būti pasiruošusiai, sudarant sąlygas reemigrantams įsikurti, padedant jiems kurti verslus, pritaikyti jų atvežtas žinias, sklandžiai įsilieti į Lietuvos visuomenės gyvenimą.

573 Andrijauskas, D. Užsienio turistai Lietuvoje pernai paliko 806 milijonus eurų <https://www.madeinvilnius.lt/naujienos/turizmas/uzsienio-turistai-lietuvoje-pernai-paliko-806-milijonus-euru/> (žiūrėta 2017 08 21)

574 *Ten pat.*

575 Kleiza, V. Dėl ko stebimės ir rūpinamės švęsdami nepriklausomybės dešimtmetį. *Pasaulio lietuvis*, 2000, kovas, nr. 3, p. 3.

576 Zailskas, A. Ekonominius klausimus konsulate Čikagoje kuruos S. Pumputis. *Draugas*, 2016, rugpjūčio 30, nr. 103, p. 5.